

უცხოელ ინვესტორსა და სახელმწიფოს შორის წარმოშობილი დავის განხილვა და გადაწყვეტა ვაშინგტონის 1965 წლის კონვენციის (ICSID) შესაბამისად შექმნილი საარბიტრაჟო ტრიბუნალების მიერ

ინვესტორსა და სახელმწიფოს შორის დავის გადაწყვეტის ეფექტური მექანიზმების დაწესება წარმოადგენს ინვესტორების მოზიდვის მნიშვნელოვან ასპექტს. როგორც წესი, ინვესტორები სწორედ იმ ქვეყნებს ანიჭებენ უპირატესობას, რომლებიც მათ წინასწარ განსაზღვრულ გამჭვირვალე პროცედურებს სთავაზობენ. შეიძლება ითქვას, რომ უფლებრივ გარანტიებთან ერთად, ინვესტორებისთვის არანაკლებ მნიშვნელოვანია შეთანხმებებში დავის გადაწყვეტის საერთაშორისო ქმედითი მექანიზმების არსებობა.

წინამდებარე სტატიაში განხილულია: ინვესტორსა და სახელმწიფოს შორის არსებული დავის გადაწყვეტის საერთაშორისო მექანიზმების წარმოშობა, იურისდიქციის დადგენა ICSID საარბიტრაჟო ტრიბუნალების მიერ, ICSID არბიტრაჟზე სახელმწიფოს მიერ თანხმობის გაცხადების ფორმები და პროცედურები, საარბიტრაჟო სარჩელის ინიცირება, არბიტრების დანიშვნის პროცედურა, საარბიტრაჟო განხილვის წესები, მტკიცებულებები საარბიტრაჟო პროცესში, არბიტრაჟის მიერ საარბიტრაჟო სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებების გამოყენება და ინფორმაციის გამოთხოვა მესამე პირებისგან, არბიტრაჟის მიერ გადაწყვეტილების მიღება. სტატიაში ასევე შეფასებულია საარბიტრაჟო დავისას, ინვესტორის მიმართ სახელმწიფოს მიერ აღძრული შეგებებული სარჩელი და შეგებებული სარჩელის განსახილველად მიღების წინაპირობები. დასახელებული საკითხების კვლევა მნიშვნელოვანია როგორც ინვესტორის უფლებების დაცვის უზრუნველსაყოფად, ასევე დავების პრევენციის მექანიზმების დანერგვის კუთხით.

საკვანძო სიტყვები: ინვესტორი, უცხოური ინვესტიცია, საინვესტიციო ხელშეკრულება, საინვესტიციო კონტრაქტი, არბიტრი, საარბიტრაჟო ტრიბუნალი.

1. შესავალი

უცხოური ინვესტიციები წარმოადგენს მნიშვნელოვან ფაქტორს ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისთვის. სახელმწიფოები მაქსიმალურად ცდილობენ, ლიბერალური, ინვესტორზე მორგებული და ბიზნესზე ორიენტირებული საკანონმდებლო ბაზის შექმნით, შეინარჩუნონ ადგილობრივი ინვესტორები და მოიზიდონ უცხოელ ინვესტორთა კაპიტალი.¹

კაპიტალის ერთი ქვეყნიდან მეორე ქვეყანაში თავისუფლად მოძრაობის შესაძლებლობამ და თანმდევმა რისკებმა მნიშვნელოვნად განაპირობა ინვესტორების უფლებების დაცვის საერთაშორისო მექანიზმების დანერგვა, მათ შორის დავის გადაწყვეტის ალტერნატიულ ფორმებზე შეთანხმების აუცილებლობა. ერთ-ერთ ასეთ მექანიზმს წარმოადგენს სხვადასხვა მუდმივომოქმედი და ad hoc არბიტრაჟები. მხარეთა შეთანხმების შემთხვევაში, საარბიტრაჟო ტრიბუნალებს ენიჭებათ უფლება, განიხილონ და გადაწყვიტონ ინვესტორსა და სახელმწიფოს შორის წარმოშობილი დავა. ამ მხრივ, მთავარ როლს თამაშობს სახელმწიფოებსა და სხვა სახელმწიფოთა მოქალაქეებს შორის საინვესტიციო დავების გადაწყვეტის შესახებ ვაშინგტონის 1965

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი, საადვოკატო ბიურო „J&T Consulting“-ის უფროსი იურისტი.

¹ ხვედელიძე მ., ასოცირების შესახებ შეთანხმების გავლენა საქართველოსთან დაკავშირებულ საინვესტიციოსამართლებრივ ურთიერთობებზე, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4(60), 2018, 66.

წლის კონვენციის² შესაბამისად შექმნილი საარბიტრაჟო ტრიბუნალები. ამ კონვენციის წევრი არის საქართველო 1992 წლის 6 სექტემბრიდან.³

ბოლო ათწლეულებში, უცხოური ინვესტიციების ხელშეწყობისა და დაცვის მიზნით, სახელმწიფოებს შორის სულ უფრო ხშირად იდება ორმხრივი და მრავალმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებები. უმეტესად, თავად ეს ხელშეკრულებები განსაზღვრავენ დავის გადაწყვეტის საერთაშორისო მექანიზმებს. დავის შემთხვევაში, ინვესტორის მიერ ვაშინგტონის კონვენციის შესაბამისად შექმნილი არბიტრაჟისთვის მიმართვის უფლების შესახებ დათქმებს შეიცავს საქართველოს მიერ სხვა სახელმწიფოებთან დადებული საინვესტიციო ხელშეკრულებებიც. მაგალითისთვის, ასეთი დათქმები არსებობს მეზობელ სომხეთთან⁴ და აზერბაიჯანთან⁵ არსებულ საინვესტიციო ხელშეკრულებებში.

ვაშინგტონის კონვენციის შესაბამისად შექმნილი საარბიტრაჟო ტრიბუნალების მიერ უკვე განხილული იქნა არაერთი საქმე საქართველოს მიმართ და დღეის მდგომარეობით, ICSID საარბიტრაჟო ტრიბუნალებში მიმდინარეობს ასეთი ოთხი დავა⁶. მიუხედავად აქტუალობისა და საქართველოსთან პირდაპირი და უშუალო კავშირისა, კონვენციის შესაბამისად დადგენილი დავის განხილვის პროცედურები არ არის საკმარისად დამუშავებული და გაანალიზებული ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში.

2. უცხოელ ინვესტორსა და სახელმწიფოს შორის წარმოშობილი დავის გადაწყვეტის საერთაშორისო მექანიზმების წარმოშობა

ერთი ქვეყნიდან მეორე ქვეყანაში კაპიტალის თავისუფალი მოძრაობის და დაცვის სურვილმა განაპირობა მრავალმხრივი ხელშეკრულებების დადების აუცილებლობა. პირველი ასეთი მცდელობა იყო 1948 წლის ჰავანის კონვენციის პროექტი საერთაშორისო სავაჭრო ორგანიზაციის (ITO)⁷ შექმნის შესახებ. ამ კონვენციის ინიციატორი და სულის ჩამდგმელი იყო ამერიკის შეერთებული შტატები, რომელმაც მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ეკონომიკური დომინანტობა მოიპოვა. კონვენციის პროექტი წარმოდგენილი იქნა ჯერ კიდევ 1946 წელს და ის მოიცავდა, როგორც დაცვის გარანტიებს, ასევე დავის გადაწყვეტის საერთაშორისო მექანიზმებს. ამ ინიციატივას მოჰყვა დიდი წინააღმდეგობა განვითარებადი ქვეყნების მხრიდან, რის შემდეგაც აშშ-მ და სხვა ქვეყნებმა შეწყვიტეს პროექტის მხარდაჭერა.⁸

საერთაშორისო მარეგულირებელი აქტის შექმნის მეორე მცდელობა იყო კერძო ინიციატივა (Abs-Shawcross Draft Convention)⁹, რომელიც მიზნად ისახავდა, შექმნილიყო საერთაშორისო

² Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and Nationals of Other States, Washington, 18 March, 1965.

³ <https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/2020_July_ICSID_8_ENG.pdf> [31.01.2022].

⁴ შეთანხმება საქართველოს მთავრობასა და სომხეთის რესპუბლიკის მთავრობას შორის ინვესტიციების ნახალისებისა და ურთიერთდაცვის შესახებ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 05/06/1996, მუხლი 9.

⁵ შეთანხმება საქართველოს მთავრობასა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკის მთავრობას შორის ინვესტიციების ნახალისებისა და ურთიერთდაცვის შესახებ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 08/03/1996, მუხლი 9.

⁶ Nasib Hasanov v. Georgia (ICSID Case No. ARB/20/44; Bob Meijer v. Georgia (ICSID Case No. ARB/20/28); Telcell Wireless, LLC and International Telcell Cellular, LLC v. Georgia (ICSID Case No. ARB/20/5); Gardabani Holdings B.V. and Silk Road Holdings B.V v. Georgia (ICSID Case No. ARB/17/29).

⁷ ჰავანის 1948 წლის კონვენციის პროექტი საერთაშორისო სავაჭრო ორგანიზაციის შექმნის შესახებ, <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/havana_e.pdf> [31.01.2022].

⁸ Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 50.

⁹ Draft Convention on Investments Abroad (Abs-Shawcross Draft Convention), <<https://www.international-arbitration-attorney.com/wp-content/uploads/137-volume-5.pdf>> [31.01.2022].

კონვენცია უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებით, სადაც ძირითადი ადგილი დაეთმოზოდა დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების შექმნას. ძირითადი აქცენტი კეთდებოდა არბიტრაჟზე. ამ ტექსტმაც ვერ მოიპოვა საერთაშორისო მხარდაჭერა მთავრობებს შორის და ეს ინიციატივა ვერ განხორციელდა.¹⁰

შემდეგი მცდელობა იყო ეკონომიკური განვითარებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის (OECD) ეგიდით 1960 წელს. OECD დაეყრდნო Hartley Shawcross-ის შემუშავებულ დრაფტს. თუმცა, განსხვავებით დასახელებული პროექტისა, OECD-ის პროექტში განხორციელდა მნიშვნელოვანი ცვლილებები და განვითარებადი ქვეყნების ინტერესები წინა პლანზე იქნა წამოწეული. მიუხედავად ამისა, ვერც ამ პროექტმა მოიპოვა სათანადო მხარდაჭერა.¹¹

საბოლოოდ, წარმატებული პროექტი აღმოჩნდა მსოფლიო ბანკის მიერ შემუშავებული საერთაშორისო კონვენცია. ავტორებმა გაითვალისწინეს ყველა ის წინააღმდეგობა, რაც სხვა პროექტებს შეხვდათ სხვადასხვა ქვეყნების მხრიდან და რამაც ამ პროექტების ჩავარდნა განაპირობა. საბოლოოდ, რამოდენიმე წლიანი მუშაობის შემდეგ, 1964 წელს, ICSID კონვენციის ტექსტი წარედგინა მსოფლიო ბანკის წევრი ქვეყნების მთავრობებს ხელმოწერისა და რატიფიკაციისათვის.¹² კონვენციას ხელი მოეწერა 1965 წლის მარტში, ხოლო ძალაში შევიდა 1966 წლის 14 სექტემბერს.¹³ კონვენცია არ განსაზღვრავს უცხოელი ინვესტორების უფლებებს, განხორციელებული ინვესტიციის დაცვის სტანდარტებს და გარანტიებს. უცხოური ინვესტიციების დაცვაში კონვენციის როლი გამოიყენება იმ კუთხით, რომ იგი ადგენს ინვესტორსა და სახელმწიფოს შორის დავის გადაწყვეტის უნივერსალურ მექანიზმებს. ინვესტორების უფლებები და კაპიტალის დაცვის გარანტიები განსაზღვრულია ორმხრივ და მრავალმხრივ საინვესტიციო ხელშეკრულებებში, რომლებიც მითითებას აკეთებენ დავის შემთხვევაში ცენტრის იურისდიქციაზე.¹⁴

სახელმწიფოებსა და სხვა სახელმწიფოთა მოქალაქეებს შორის საინვესტიციო დავების გადაწყვეტის შესახებ კონვენციის (ICSID) ძალაში შესვლამ საფუძველი დაუდო თვისობრივად ახალი და უნივერსალური დავის გადაწყვეტის მექანიზმების შექმნას. დღეის მდგომარეობით, მსოფლიოში არსებული საინვესტიციო დავების დაახლოებით 65 % წყდება ამ კონვენციის შესაბამისად.¹⁵ კონვენციის პოპულარობა განსაკუთრებით გაიზარდა 1990-იანი წლებიდან. 1966-1993 წლებში მხოლოდ 27 დავა იქნა განხილული ცენტრის მიერ. მაშინ როდესაც, 1993 წლიდან 2006 წლამდე 80-ზე მეტი დავა იქნა გადაწყვეტილი. დღეის მდგომარეობით, 900-ზე მეტი ორმხრივი და მრავალმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულება შეიცავს დათქმას ინვესტორსა და სახელმწიფოს შორის დავის არსებობის შემთხვევაში ICSID ცენტრის წესების გამოყენების შესახებ.¹⁶ 2019 წლის ივნისისთვის კონვენციას ჰყავდა 163 ხელმომწერი სახელმწიფო, საიდანაც კონვენცია რატიფიცირებული ჰქონდა 154 ქვეყანას.¹⁷

ICSID კონვენცია ინვესტორებს სთავაზობს მნიშვნელოვან ბენეფიტებს და უპირატესობებს, რომლებიც შეიძლება დაჯგუფდეს შემდეგი სახით:¹⁸

¹⁰ Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), *Investor-State Arbitration*, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 50.

¹¹ იქვე, 50-51.

¹² ICSID კონვენციის შემუშავების ისტორია იხ. *ცერცვაძე გ.*, შესავალი საერთაშორისო საინვესტიციო სამართალში, თბ., 2013, 62-64.

¹³ Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), *Investor-State Arbitration*, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 51-52.

¹⁴ Marcert L., *Streitschlichtungsklauseln in Investitionsschutzabkommen*, herausgegeben von Bungeberg M., Hobe S., Reinisch A., Ziegler A., Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2010, 39.

¹⁵ Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), *Investor-State Arbitration*, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 52.

¹⁶ Titje C., *International Investment Protection and Arbitration*, Berliner Wissenschafts-Verlag GMBH, 2008, 22-23.

¹⁷ Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), *Investor-State Arbitration*, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 52.

¹⁸ Reinisch A., Malintoppi L., *Methods of Dispute Resolution*, *International Investment Law*, Muchlinski P., Ortino F., Schreuer C. (eds.), Oxford University Press, 2008, 701.

- კონვენცია სთავაზობს ინვესტორს პირდაპირ და უშუალო წვდომას დავის გადაწყვეტის საშუალებებზე, თუ დავა წარმოიშობა მასსა და ინვესტიციის ბენეფიციარ სახელმწიფოს შორის;
- კონვენციით დადგენილი დავის გადაწყვეტის მექანიზმი იძლევა საშუალებას, რომ დავა გადაწყდეს ადგილობრივი სასამართლოებისგან დამოუკიდებლად;
- ინვესტორი არ არის დამოკიდებული მისივე ქვეყნის დიპლომატიურ დაცვაზე და მას თავად შეუძლია უფლებების დაცვა ICSID ცენტრისადმი მიმართვის გზით;
- ICSID ცენტრის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულების სიმარტივე, რაც ინვესტორს აძლევს გარანტიას, რომ დავის წარმატების დასრულების შემთხვევაში, გადაწყვეტილების აღსრულება მოხდება სწრაფად და ეფექტურად.

3. ICSID კონვენციის შესაბამისად დავის განხილვის წინაპირობები

3.1. კონვენციის შესაბამისად ICSID ცენტრის მიერ იურისდიქციის დადგენა

ინვესტიციასთან დაკავშირებული ყველა დავა არ შეიძლება დაექვემდებაროს ცენტრის იურისდიქციას. აუცილებელია, რომ მომჩივანი ინვესტორი იყოს მეორე სახელმწიფოს კუთვნილი პირი და არა იმ ქვეყნის, სადაც ინვესტირება ხორციელდება. შესაბამისად, ცენტრისთვის მიმართვის უფლება აქვს მხოლოდ უცხოელ ინვესტორს.¹⁹ ცენტრის იურისდიქცია ამოქმედდება, თუ არსებობს ორივე კრიტერიუმი: “ratione personae” და “ratione materiae”. ამის გათვალისწინებით, როდესაც ბენეფიციარი სახელმწიფო გამოხატავს თანხმობას, რომ დავის შემთხვევაში კომპეტენცია მიენიჭოს ცენტრს, ყველა საარბიტრაჟო პანელი ვალდებულია, შეამოწმოს, რომ დავა წარმოშობილია უცხოური ინვესტიციასთან დაკავშირებით და ორივე სახელმწიფო, როგორც ინვესტორის მშობლიური, ასევე ბენეფიციარი არიან წევრები კონვენციის.²⁰

საინვესტიციო სამართლის ყველაზე დიდი მიღწევა არის უცხოელ ინვესტორს და სახელმწიფოს შორის წარმოშობილი დავის გადაწყვეტის მექანიზმების შექმნა.²¹ იმისათვის, რომ ინვესტორს ჰქონდეს კონვენციის დებულებათა შესაბამისად, საინვესტიციო დავების კონსილიაციასა და არბიტრაჟში განხილვის შესაძლებლობა, აუცილებელია თანხმობა არსებობდეს ICSID ცენტრის იურისდიქციასთან დაკავშირებით.²² სახელმწიფოსა და ინვესტორს შორის დავაში ყველაზე მნიშვნელოვანი ელემენტი არის ბენეფიციარი სახელმწიფოს თანხმობა საერთაშორისო არბიტრაჟის იურისდიქციაზე. თანხმობა შედგება ორი ელემენტისგან. პირველი ეს არის დავის გადაწყვეტის რომელ ფორმაზე ხდება შეთანხმება და მეორე, თუ რა კატეგორიის დავები უნდა გადაწყდეს შეთანხმებული ფორმით. ტრიბუნალები ვალდებული არიან, გამოიკვლიონ ორივე კრიტერიუმის არსებობა და ისე დაიდგინონ კომპეტენცია.²³ ICSID ცენტრის იურისდიქციასთან დაკავშირებით გამოხატული თანხმობა არის გამოუხმობადი. ეს პრინციპი ასახულია კონვენციის პრეამბულაში და წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ელემენტს. გამოუხმობა-

¹⁹ *Rubins QC N., Papanastaisou T. N., Kinsella N. S., International Investment, Political Risk and Dispute Resolution, A Practitioners’s Guide, Mistelis L. (ed.), 2nd ed., Oxford University Press, 2020, 367.*

²⁰ *Reinish A., Malintoppi L., Methods of Dispute Resolution, International Investment Law, Muchlinski P., Ortino F., Schreuer C. (eds.), Oxford University Press, 2008, 700.*

²¹ *Shan W. (ed.), Property Rights, Expropriation and Compensation, The Legal Protection of Foreign Investment A Comparative Study, Oxford and Portland, Oregon, 2012, 59.*

²² *Edson E., Banifatemi Y., Jurisdiction of the Centre, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez C. M. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, 2019, 102.*

²³ *Vandavelde J. K., Bilateral Investment Treaties, History, Policy and Interpretation, Oxford University Press, 2010, 433.*

დობა ნიშნავს იმას, რომ იურისდიქციის გაუქმებას სჭირდება ორივე მხარის შეთანხმება²⁴. საკითხს იმის შესახებ, არსებობს თუ არა ცენტრის იურისდიქცია, წყვეტს დავის განმხილველი ტრიბუნალი.²⁵ ცენტრის იურისდიქციის გაუქმება ხდება მხოლოდ არაორდინალურ შემთხვევებში. თანხმობა შეიძლება გაუქმდეს, თუ გაუქმდა ინვესტორსა და სახელმწიფოს შორის არსებული საინვესტიციო კონტრაქტი და შეთანხმება ცენტრის იურისდიქციაზე მოცემული იყო ამ კონტრაქტში. ამასთან, კონტრაქტის უკანონო გაუქმება არ წარმოშობს თანხმობის გაუქმებასთან შესაბამის სამართლებრივ შედეგებს.²⁶

ორმხრივი ან მრავალმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულების შეწყვეტა შესაძლოა გახდეს თანხმობის გაუქმების საფუძველი. თუმცა, ასეთი ხელშეკრულებების უმეტესობა ითვალისწინებს დათქმებს, რომ ეს არ გავრცელდეს შეწყვეტამდე წარმოშობილ დავებზე და ამასთან, თანხმობის გაუქმება მოხდეს საინვესტიციო ხელშეკრულების შეწყვეტიდან გარკვეული დროის შემდეგ.²⁷ შესაბამისად, ამ ვადაში მიმართვის შემთხვევაში, ICSID ცენტრი დაიდგენს კომპეტენციას. სახელმწიფოები ცდილობენ, რომ ინვესტორის წვდომა არბიტრაჟზე არ იყოს აბსოლუტური და იგი შეიზღუდოს ცალკეული კატეგორიებით ან/და საარბიტრაჟო შეთანხმებითვე გამოირიცხოს ზოგიერთი დავის შემთხვევაში არბიტრაჟისთვის მიმართვის უფლება.²⁸

ICSID ცენტრის იურისდიქციის წარმოშობის მიზნით სახელმწიფოს მიერ გაცემული თანხმობა შეიძლება გაუქმდეს ასევე კონვენციის წევრი სახელმწიფოს მიერ ხელშეკრულებიდან გასვლითაც. ICSID კონვენცია არის საერთაშორისო ხელშეკრულება და მასზე ვრცელდება საერთაშორისო საჯარო სამართლის ნორმები. აქედან გამომდინარე, სახელმწიფო უფლებამოსილია დატოვოს საერთაშორისო კონვენცია.²⁹

ცალკე აღნიშვნის ღირსია ე.წ. FORK IN THE ROAD წესი, რომელიც ითვალისწინებს ინვესტორის შესაძლებლობას, აირჩიოს ან ბენეფიციარი სახელმწიფოს შიდა სამართლებრივი სისტემები და იქ წამოიწიოს დავა ან აირჩიოს დავის გადანაცვების საერთაშორისო მექანიზმი. ამ წესს ახასიათებს ის სპეციფიკა, რომ ინვესტორს არჩევა შეუძლია მხოლოდ ერთხელ. თუ ინვესტორი აირჩევს ერთ საშუალებას, იგი კარგავს მეორე საშუალებაზე წვდომას. ასე მაგალითად, თუ ინვესტორი აირჩევს შიდა ეროვნულ სასამართლოებს, იგი დაკარგავს უფლებას, მიმართოს საერთაშორისო არბიტრაჟს.³⁰

ცენტრის იურისდიქციაზე თანხმობა შეიძლება გაცხადდეს სხვადასხვა ფორმით და სხვადასხვა დროს. მნიშვნელოვანია განხილული იქნეს ეს შემთხვევები.

²⁴ *Edson E., Banifatemi Y., Jurisdiction of the Centre, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez C. M. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, 2019, 147.*

²⁵ *ტაკაშვილი ს., უცხოური ინვესტიციების დაცვის საერთაშორისო სტანდარტები და ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისობა ევროპულ და საერთაშორისო საინვესტიციო რეჟიმთან, თბ., 2020, 293.*

²⁶ *Edson E., Banifatemi Y., Jurisdiction of the Centre, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez C. M. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, 2019, 147.*

²⁷ იქვე, 148.

²⁸ *ტაკაშვილი ს., უცხოური ინვესტიციების დაცვის საერთაშორისო სტანდარტები და ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისობა ევროპულ და საერთაშორისო საინვესტიციო რეჟიმთან, თბ., 2020, 301.*

²⁹ *Edson E., Banifatemi Y., Jurisdiction of the Centre, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez C. M. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, 2019, 148.*

³⁰ *Franco F., King B. (eds.), International Investment Arbitration in a Nutschell, West Academic Publishing, 2020, 190.*

3.2. ბენეფიციარი სახელმწიფოს მიერ თანხმობის გამოხატვის მეთოდები დავის ICSID ცენტრის გადაცემასთან დაკავშირებით

3.2.1. თანხმობა საინვესტიციო ხელშეკრულებების გზით

უმეტესი თანამედროვე საინვესტიციო ხელშეკრულებები შეიცავენ არაორაზროვან დათქმებს ინვესტორსა და სახელმწიფოს შორის წარმოშობილი დავის ICSID ცენტრისთვის ყველა შემთხვევაში გადაცემის გადაცემის შესახებ. აშშ-ს და შრი ლანკას შორის 1991 წელს დადებული საინვესტიციო ხელშეკრულების მე-8 მუხლის თანახმად, ერთ-ერთი მხარის ინვესტორის მიერ წამოწყებული ნებისმიერი დავა, რომელიც დაკავშირებულია მეორე მხარის ტერიტორიაზე განხორციელებულ ინვესტიციასთან, ყველა შემთხვევაში განსახილველად გადაეცემა ICSID ცენტრს, საარბიტრაჟო ან კონსილაციის პროცედურების გზით დავის გადანაცემისთვის.³¹ პირველი საინვესტიციო ხელშეკრულება, რომელიც შეიცავდა დათქმას ICSID ცენტრისთვის დავის გადაცემის შესახებ იყო ნიდერლანდებს და ინდონეზიას შორის გაფორმებული 1968 წელს, ორის წლის შემდეგ კონვენციის ძალაში შესვლიდან.³²

საინვესტიციო ხელშეკრულებებში ასევე გვხვდება მიდგომა, რომლის მიხედვითაც, ICSID ცენტრზე დავის გადაცემა ხდება არა ყველა შემთხვევაში, არამედ ინვესტორის მოთხოვნის შემთხვევაში. ასეთი ხელშეკრულებები იყენებენ ხშირად სიტყვათშეთანხმებას – „შესაძლოა გადაეცეს“, რაც ნიშნავს იმას, რომ ინვესტორს შეუძლია გამოიყენოს ბენეფიციარი სახელმწიფოს შიდა ეროვნული სასამართლოები ან მიმართოს ICSID ცენტრს. ასეთი დათქმები გახდა დავის საგანი ცალკეულ შემთხვევებში. მაგალითისთვის, ნიდერლანდებს და სენეგალს შორის არსებული საინვესტიციო ხელშეკრულება ითვალისწინებდა დათქმას „შესაძლოა გადაეცეს“. საქმეში *Millcom and Sentel v Senegal*, სადაც მოპასუხე სენეგალი უთითებდა, რომ ინვესტორს ჯერ უნდა ამოეწურა შიდა სასამართლოების ინსტანციები და შემდეგ უნდა მიემართა საარბიტრაჟო ცენტრისთვის, თუ ამის აუცილებლობა ისევ იქნებოდა. ICSID ტრიბუნალმა არ გაიზიარა ეს პოზიცია და განაცხადა, რომ მსგავსი დათქმის პირობებში, არ არსებობდა ორსაფეხურიანი სავალდებულო სისტემა და ინვესტორი უფლებამოსილი იყო მიემართა პირდაპირ ICSID ცენტრისთვის, შიდა სასამართლოებისთვის სავალდებულო მიმართვის გარეშე.³³

3.2.2. თანხმობა საინვესტიციო კონტრაქტის გზით

განსახვავებით ორმხრივი და მრავალმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებებისგან, სადაც მხარეები საერთაშორისო სამართლის სუბიექტები არიან, ინვესტირებასთან დაკავშირებული ცალკეული საკითხების შესახებ ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს უშუალოდ ინვესტორს და სახელმწიფოს შორის. ამ ხელშეკრულებით შეიძლება დადგინდეს როგორც ინვესტირებასთან დაკავშირებული სხვადასხვა საკითხები, ასევე დავის გადანაცემის მექანიზმები და სახელმწიფომ თანხმობა განაცხადოს დავის ICSID ცენტრის გადაცემაზე. პრაქტიკაში, ეს წარმოადგენს ინვესტორის წახალისების გზას, განახორციელოს ინვესტირება სახელმწიფოსთვის მნიშვნელოვან ეკონომიკურ დარგებში და ამის სანაცვლოდ მიიღოს მასზე მორგებული პირობები და დავის გადანაცემის მექანიზმი.³⁴

³¹ *Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 315.*

³² *Salacuse W. J., The Law of Investment Treaties, 2nd ed., Oxford University Press, 2015, 422.*

³³ *Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 315-317.*

³⁴ იქვე, 321.

როგორც წესი, სახელმწიფოები საინვესტიციო კონტრაქტებს დებენ და ამ კონტრაქტით განსაზღვრავენ ICSID ცენტრის იურისდიქციას, როდესაც ინვესტორი არის მინიმუმ საშუალო ზომის სანარმო და ინვესტირება ხდება მნიშვნელოვან ეკონომიკურ სექტორებში ან ინვესტიციის ოდენობა არის ხელშესახები ოდენობის.³⁵

3.2.3. თანხმობა სახელმწიფოს შიდა კანონმდებლობის საფუძველზე

1980-იანი წლების შემდეგ, საინვესტიციო ხელშეკრულებების ფართოდ გავრცელებამდე, განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ცალკეულმა ქვეყნებმა, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის და წახალისების მიზნით, ინვესტორების დაცვის სტანდარტები და დავის გადაწყვეტის საერთაშორისო მექანიზმები გაითვალისწინეს შიდა კანონმდებლობაში.³⁶ მაგალითისთვის, უცხოელ ინვესტორთან დავის შემთხვევებში, შიდა კანონმდებლობის საფუძველზე, ICSID ცენტრის იურისდიქციაზე თანხმობა გაცხადებული აქვს სამხრეთ სუდანს.³⁷ ერთ-ერთი ცნობილი მაგალითია ასევე ალბანეთის 1993 წლის კანონი უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებით, სადაც პირდაპირ მითითებულია, რომ ალბანეთი გამოხატავდა წინასწარ თანხმობას, ინვესტორთან დავის შემთხვევაში, ეს დავა გადაწყვეტილიყო ICSID ცენტრის წესების შესაბამისად.³⁸ ნაციონალურ კანონმდებლობაში მსგავსი ჩანაწერების არსებობის დროს ტრიბუნალისთვის კომპეტენციის დადგენის საფუძველს სწორედ ეს საკანონმდებლო აქტები წარმოადგენენ.³⁹

ყველა სახელმწიფოს კანონმდებლობა არ არის ყოველთვის ცხადი და აშკარა დავის გადაწყვეტის საერთაშორისო მექანიზმების შეთავაზებასთან დაკავშირებით. ერთ-ერთი დავა განაპირობა ეგვიპტის კანონმდებლობაში არსებულმა ბუნდოვანმა ჩანაწერმა. ICSID საარბიტრაჟო ტრიბუნალმა ე.წ. Pyramids საქმეზე არ გაიზიარა ეგვიპტის პოზიცია, რომელიც უთითებდა, რომ ტრიბუნალისთვის შიდა კანონმდებლობაში არსებულ ჩანაწერს არ და ვერ ექნებოდა მნიშვნელობა და ასეთი ჩანაწერი საჭიროებდა ცალკე შეთანხმების იმპლემენტირებას. ტრიბუნალმა მიუთითა კონვენციის 25-ე მუხლზე და განმარტა, რომ საინვესტიციო დავის პროცედურები არის იერაქიულად მაღალი დონის და გამოირიცხება ყველა სხვა დავის გადაწყვეტის საშუალება, როდესაც თანხმობა არსებობს ICSID საარბიტრაჟო ტრიბუნალის მიერ დავის განხილვაზე.⁴⁰ ინტერპრეტირებისა და შემდგომი დავის თავიდან ასაცილებლად, მიზანშეწონილია, რომ მსგავსი ჩანაწერები დეტალურად შეიცავდნენ მითითებებს კონკრეტულ არბიტრაჟებთან მიმართებით.⁴¹

გარდა ამისა, მთავარი პრობლემა, რაც ასეთ ჩანაწერებს აქვს, არის ის, რომ სახელმწიფოებს შეუძლიათ თავიანთი შიდა კანონმდებლობა შეცვალონ ან გააუქმონ ნებისმიერ დროს, ისე რომ ამის შესახებ არ შეუთანხმდნენ მეორე სახელმწიფოს ან სხვა პირს. ასეთ დროს, ბუნებრივია, არსებობს შეკითხვა, სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული შემდგომი ცვლილება აუქმებს უკვე გამოხატულ თანხმობას დავის საერთაშორისო საარბიტრაჟო ტრიბუნალისთვის დაქვემდებარებასთან დაკავშირებით, როდესაც უკვე ინვესტორს და სახელმწიფოს შორის დავა წარმოშობილია? სამართლებრივ ლიტერატურაში გავრცელებული მოსაზრების თანახმად, სა-

³⁵ Waibel M., Investment Arbitration: Jurisdiction and Admissibility, International Investment Law, *Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I. (eds.)*, Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1225.

³⁶ Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 321.

³⁷ Waibel M., Investment Arbitration: Jurisdiction and Admissibility, International Investment Law, *Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I. (eds.)*, Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1225.

³⁸ Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 321.

³⁹ Waibel M., Investment Arbitration: Jurisdiction and Admissibility, International Investment Law, *Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I. (eds.)*, Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1225.

⁴⁰ Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 328.

⁴¹ ტაკაშვილი ს., უცხოური ინვესტიციების დაცვის საერთაშორისო სტანდარტები და ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისობა ევროპულ და საერთაშორისო საინვესტიციო რეჟიმთან, თბ., 2020, 295.

ხელმწიფოს მიერ გამოხატული თანხმობა ICSID ცენტრისთვის იურისდიქციის გადაცემასთან დაკავშირებით არის გამოუხმობადი და აღარ შეიცვლება შიდა კანონმდებლობაში განხორციელებული ცვლილებებით ან სხვა გზებით. ასეთი განმარტება უნისონშია ICSID კონვენციის მიზნებთან, თუმცა, უშუალოდ მსგავსი საკითხი ჯერ განხილული არ ყოფილა და ამასთან დაკავშირებით არ არსებობს შესაბამისი პრაქტიკა.⁴²

უნდა ითქვას, რომ ბოლო ორ ათწლეულში მნიშვნელოვნად შემცირდა შიდა კანონმდებლობის საფუძველზე ICSID ცენტრის იურისდიქციის დადგენის პრეცედენტები, რაც გამოწვეულია იმით, რომ მნიშვნელოვნად გაიზარდა ორმხრივი და მრავალმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებების პოპულარობა.⁴³

3.2.4. თანხმობა დავის დაწყების შემდეგ

გარდა ორმხრივი და მრავალმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებებისა, ICSID ცენტრზე დათანხმება ბენეფიციარი სახელმწიფოს მიერ შესაძლოა მოხდეს უშუალოდ ინვესტორსა და სახელმწიფოს შორის დადებული საინვესტიციო კონტრაქტით და ასევე ამ ქვეყნის შიდა კანონმდებლობით.⁴⁴ გარდა ამისა, ინვესტიციის ბენეფიციარი სახელმწიფოს მიერ თანხმობა ICSID ცენტრზე ან სხვა ტრიბუნალებზე შეიძლება გამოიხატოს არა დავის დაწყებამდე, არამედ მას შემდეგ, რაც ინვესტორსა და სახელმწიფოს შორის დავა წარმოიშობა.⁴⁵

ინვესტორის პერსპექტივიდან, შესაძლებლობა იმისა, რომ დავის წარმოშობის შემდგომ ბენეფიციარი სახელმწიფო დაეთანხმოს საერთაშორისო საარბიტრაჟო ტრიბუნალების იურისდიქციას, ინვესტორს არ უქმნის დაცულობის მაღალ სტანდარტს და კომფორტს. როგორც წესი, სახელმწიფოები დავის წარმოშობის შემდეგ დიდ ენთუზუაზმს არ იჩენენ დავის გადაწყვეტის საერთაშორისო მექანიზმების მიმართ. ამის გათვალისწინებით, დავის წარმოშობის შემდგომ შეთანხმება არა რაიმე გარანტია, არამედ მხარეთა უფლებაა, წარმოშობილი დავა დაუქვემდებარონ საერთაშორისო მექანიზმებს.⁴⁶ ამის გათვალისწინებით, მიუხედავად დავის წარმოშობის შემდეგ ICSID ცენტრზე იურისდიქციის შეთანხმების არსებობისა, მხარეები უპირატესობას წინასწარ შეთანხმებას ანიჭებენ.⁴⁷

3.3. დავის განხილვის დამატებითი შესაძლებლობა ICSID კონვენციის შესაბამისად (Additional Facility)

იმისათვის, რომ ინვესტორმა მიიღოს წვდომა დავის გადაწყვეტის საერთაშორისო მექანიზმზე და ICSID კონვენციის შესაბამისად დავა გადაწყდეს არბიტრაჟის ან კონსილაციის მეშვეობით, არ არის საკმარისი მხოლოდ თანხმობა ICSID-ის იურიქსდიქციაზე. აუცილებელია, რომ როგორც ბენეფიციარი სახელმწიფო, ასევე ის სახელმწიფო, რომლის კუთვნილიცაა ინვესტორი, იყვნენ კონვენციის წევრები.⁴⁸ კონვენციის ასეთი მიდგომა წარმოშობდა არაერთ პრობლემას პრაქტიკაში, რის გამოც აუცილებელი გახდა ცვლილებების განხორციელება.

⁴² Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), *Investor-State Arbitration*, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 330.

⁴³ Waibel M., *Investment Arbitration: Jurisdiction and Admissibility*, International Investment Law, *Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I. (eds.)*, Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1226.

⁴⁴ Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), *Investor-State Arbitration*, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 52.

⁴⁵ იქვე.

⁴⁶ იქვე.

⁴⁷ Waibel M., *Investment Arbitration: Jurisdiction and Admissibility*, International Investment Law, *Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I. (eds.)*, Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1224-1225.

⁴⁸ Reinisch A., Malintoppi L., *Methods of Dispute Resolution*, International Investment Law, *Muchlinski P., Ortino F., Schreuer C. (eds.)*, Oxford University Press, 2008, 704.

ცვლილებების მიზანს წარმოადგენდა შესაძლებლობის გაჩენა, რათა მომხდარიყო ICSID-ის კონვენციის იურისდიქციის გარეთ არსებული დავების გადაწყვეტა. კონვენციაში შესული 1978 წლის ცვლილებები კი იძლევა შესაძლებლობას, რომ დავა გადაწყდეს ICSID არბიტრაჟის ან კონსილაციის მეშვეობით, როდესაც მხოლოდ ერთ-ერთი მხარე (სახელმწიფო) არის კონვენციის წევრი ან ინვესტორი არის წევრი სახელმწიფოს ნაციონალი.⁴⁹

დასახელებულ ცვლილებებს აქვს საკმაოდ დიდი მნიშვნელობა NAFTA-ს⁵⁰ ხელშეკრულებასთან დაკავშირებით, რადგან ამ ხელშეკრულების მხარეებიდან მხოლოდ აშშ არის ICSID კონვენციის წევრი, ხოლო კანადა და მექსიკა არ შეერთებულან კონვენციას. ამის გათვალისწინებით, რადგანაც აშშ არის კონვენციის წევრი, ICSID Additional Facility-ის წესით არბიტრაჟით განხილვა ხელმისაწვდომია კანადელი ან ამერიკელი ინვესტორებისთვის, თუ ისინი დავას დაიწყებენ აშშ-ს მიმართ ან ამერიკელი ინვესტორებისთვის ამ ორი ქვეყნის მიმართ წარმოებულ დავაში. იმ შემთხვევაში, თუ კანადელი ან მექსიკელი ინვესტორი დაიწყებს დავას კანადის ან მექსიკის მიმართ, ასეთ შემთხვევაში, ვერც ICSID Additional Facility-ის წესები იქნება გამოყენებული.⁵¹

მნიშვნელოვანია, აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ ე.წ. Additional Facility-ის წესებით მიღებული გადაწყვეტილება არ არის ICSID კონვენციის შესაბამისად მიღებული გადაწყვეტილება.⁵² შედეგობრივი განსხვავება გამოიხატება იმაში, რომ ICSID კონვენციის შესაბამისად მიღებული საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება აღსრულდება ისე, როგორც წევრი ქვეყნის საბოლოო ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება, ხოლო Additional Facility-ის წესებით მიღებული გადაწყვეტილება აღსრულდება საარბიტრაჟო ტრიბუნალების გადაწყვეტილებების აღსრულებისათვის ზოგადად დადგენილი წესების თანახმად, ნიუ იორკის 1958 წლის კონვენციის⁵³ დებულებებიდან გამომდინარე.⁵⁴ 2018 წლისთვის ნიუ იორკის კონვენციის წევრი იყო 160 სახელმწიფო, რომლებიც აღიარებენ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულების გამარტივებულ მიდგომას. ამასთან, კონვენცია ვრცელდება მხოლოდ საერთაშორისო არბიტრაჟზე და არ ფარავს შიდა საარბიტრაჟო ტრიბუნალებში მიღებულ გადაწყვეტილებებს.⁵⁵

4. საარბიტრაჟო სარჩელის ინიცირება და განხილვა ICSID საარბიტრაჟო ტრიბუნალში

4.1. ექსკლუზიურობა

მიჩნეულია, რომ არბიტრაჟი არის დავის გადაწყვეტის უძველესი საშუალება, სადაც მოდავე მხარეები დავას განსახილველად გადასცემენ მესამე პირებს (არბიტრებს), რათა მათ მიიღონ გადაწყვეტილება შეთანხმებული წესებისა და პროცედურების შესაბამისად. არბიტრაჟს

⁴⁹ იქვე.

⁵⁰ 1994 წლის ჩრდილოეთ ამერიკის თავისუფალი სავაჭრო ხელშეკრულება (North American Free Trade Agreement), რომლის წევრები არიან მექსიკა, აშშ და კანადა. ეს კონვენცია მოქმედებდა 2020 წლამდე და ჩანაცვლდა ახალი სამხსრივი ხელშეკრულებით – United States–Mexico–Canada Agreement (USMCA).

⁵¹ Reinish A., Malintoppi L., *Methods of Dispute Resolution, International Investment Law, Muchlinski P., Ortino F., Schreuer C. (eds.)*, Oxford University Press, 2008, 705.

⁵² იქვე, 706.

⁵³ უცხოური საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების ცნობისა და აღსრულების შესახებ 1958 წლის ნიუ იორკის კონვენცია (The Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, New York, 1958).

⁵⁴ Franco F., King B. (eds.), *International Investment Arbitration in a Nutschel*, West Academic Publishing, 2020, 547.

⁵⁵ იქვე.

აქვს ძალიან დიდი როლი საერთაშორისო კომერციულ დავებში ინვესტორსა და სახელმწიფოს შორის წარმოშობილი დავის გადაწყვეტისას.⁵⁶ ICSID არბიტრაჟი არ არის კლასიკური მუდმივ-მოქმედი ტრიბუნალი, თუმცა მხარეებს სთავაზობს დავის გადაწყვეტის და ტრიბუნალის ფორმირების წესებს.⁵⁷

ICSID კონვენციის შესაბამისად, არბიტრაჟზე მხარეთა თანხმობა გულისხმობს სხვა სამართლებრივი დაცვის საშუალებათა გამორიცხვას, რაც იმას ნიშნავს, რომ მხოლოდ კონვენციის შესაბამისად შექმნილი საარბიტრაჟო ტრიბუნალია უფლებამოსილი განიხილოს დავა. ICSID ტრიბუნალის უპირატესობა ვრცელდება როგორც შიდა სასამართლოებზე, ასევე დავის გადაწყვეტის სხვა საერთაშორისო მექანიზმებზე.⁵⁸ საქმეზე *Attorney-General v Mobil Oil NZL Ltd* ახალი ზელანდიის სასამართლოებმა მიუთითეს ცენტრის იურისდიქციის უპირატესობაზე და ამ საქმეში ახალი ზელანდიის მთავრობამ წამოიწყო დავის პარალელური პროცედურები შიდა სასამართლოში. საბოლოოდ, ახალი ზელანდიის უზენაესმა სასამართლომ შეაჩერა საქმის განხილვა იმ დრომდე, ვიდრე ICSID ტრიბუნალი არ დაიდგენდა კომპეტენციას.⁵⁹

ICSID ტრიბუნალმა საქმეზე *Maritime International Nominees Establishment v. Republic of Guinea* კატეგორიულად მიუთითა ცენტრის ექსკლუზიურ კომპეტენციაზე შიდა ნაციონალურ სასამართლოებთან მიმართებით.⁶⁰ კონვენციის შესაბამისად, არბიტრაჟზე თანხმობის წინაპირობად, ხელშემკვრელმა სახელმწიფომ შეიძლება, მოითხოვოს ადგილობრივი ადმინისტრაციული ან სამართლებრივი დაცვის საშუალებების ამონურვა. სხვა შემთხვევაში, ICSID ტრიბუნალის იურისდიქციას აქვს უპირატესი ძალა ყველა სხვა დავის გადაწყვეტის საშუალებებთან მიმართებით.

4.2. საარბიტრაჟო სარჩელის ინიცირება და ტრიბუნალის დაკომპლექტება

არაერთი საინვესტიციო ხელშეკრულება ითვალისწინებს დათქმებს იმის შესახებ, რომ ინვესტორს დავის გადაწყვეტის საერთაშორისო მექანიზმებზე წვდომა წარმოეშობა გარკვეული პერიოდის შემდეგ დავის დაწყებიდან. ყველაზე გავრცელებული ვადა არის 6 (ექვსი) თვე და ამ ვადის გასვლის შემდეგ ინვესტორს ეძლევა უფლება, მიმართოს არბიტრაჟს. ამ ვადაში მხარეები ცდილობენ დავის სხვა გზებით მოგვარებას, რათა თავიდან იქნეს არიდებული ინვესტორის მიერ დავის წამოწყება.⁶¹ მსგავს დათქმას ითვალისწინებს საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობასა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის მთავრობას შორის ინვესტიციების ორმხრივი დაცვისა და წახალისების შესახებ შეთანხმების⁶² მე-9 მუხლიც, რომელიც აწესებს 6 თვიან ვადას მოლაპარაკებების გასამართად.

მიუხედავად ცალკეულ საინვესტიციო ხელშეკრულებებში მოლაპარაკებებისთვის დადგენილი კონკრეტული ვადებისა და დათქმებისა, გავრცელებული მოსაზრების თანახმად, ინ-

⁵⁶ *Salacuse W. J.*, *The Law of Investment Treaties*, 2nd ed., Oxford University Press, 2015, 411-412.

⁵⁷ *Happ R.*, ICSID Rules, Institutional Arbitration Article by Article Commentary, *Schütze A. R. (ed.)*, Verlag C.H.BECK oHG, München, 2013, 925.

⁵⁸ *Reinish A., Malintoppi L.*, *Methods of Dispute Resolution*, *International Investment Law*, *Muchlinski P., Ortino F., Schreuer C. (eds.)*, Oxford University Press, 2008, 700.

⁵⁹ იქვე, 701-702.

⁶⁰ იქვე.

⁶¹ *Dugan F. C., Wallace D. Jr., Rubins N., Sabahi B. (eds.)*, *Investor-State Arbitration*, first ed., Oxford University Press, 2008, 117.

⁶² შეთანხმება საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობასა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის მთავრობას შორის ინვესტიციების ორმხრივი დაცვისა და წახალისების შესახებ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 01/03/1995.

ვესტორს დასახელებული ვადის ამონურვამდეც შეუძლია მიმართოს არბიტრაჟს, თუ აშკარაა, რომ ამ მოლაპარაკებებს შედეგი არ ექნება ან და ინვესტორს ადგება მნიშვნელოვანი ზიანი.⁶³

თანამედროვე საარბიტრაჟო განხილვის დაწყების პროცედურები უმეტესად ორსაფეხურია. პირველ ეტაპზე, ინვესტორი წერილობით აცნობებს ბენეფიციარ სახელმწიფოს დავის დაწყების და სადავო საკითხების არსებობის შესახებ. ამის შემდეგ, ინვესტორი მიმართავს შეთანხმებულ საარბიტრაჟო ცენტრს და იწყებს პროცედურებს არბიტრების ასარჩევად.⁶⁴

საარბიტრაჟო პროცესის დასაწყებად კონვენციის წევრი სახელმწიფოს ინვესტორმა წერილობითი განცხადებით უნდა მიმართოს გენერალურ მდივანს. განცხადებაში მითითებული უნდა იყოს მოდავე მხარეების შესახებ ინფორმაცია, მათი დასახელებების მითითებით. ასევე უნდა იქნეს წარდგენილი ინფორმაცია სადავო საკითხებზე და თანხმობის დოკუმენტი, რომლითაც დადგინდება მხარეთა თანხმობა არბიტრაჟზე, ICSID კონვენციის საარბიტრაჟო წესების შესაბამისად.⁶⁵ როდესაც საარბიტრაჟო სარჩელი აღძრული იურიდიული პირის მიერ, უნდა იყოს წარმოდგენილი ამ იურიდიული პირის შესაბამისი შიდა ორგანოს თანხმობა დავის დაწყების შესახებ.⁶⁶

ცენტრის კომპეტენციის არსებობა არის გადამწყვეტი. გენერალური მდივანი განაცხადს საარბიტრაჟო პროცედურების დაწყებასთან დაკავშირებით დაარეგისტრირებს, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც წარმოდგენილი ინფორმაციის საფუძველზე, დადგინდება, რომ დავა არსებითად სცდება ცენტრის იურისდიქციას. გენერალური მდივანი მხარეებს დაუყოვნებლივ აცნობებს განაცხადის რეგისტრაციის ან რეგისტრაციაზე უარის თქმის შესახებ.⁶⁷ კონვენციის 36-ე მუხლის თანახმად, საარბიტრაჟო განაცხადების (სარჩელები) დარეგისტრირება მიეკუთვნება ცენტრის გენერალური მდივნის კომპეტენციას.⁶⁸

საარბიტრაჟო ტრიბუნალი უნდა შედგებოდეს მხარეთა შეთანხმების შედეგად დანიშნული კენტი რაოდენობის არბიტრებისგან. არბიტრთა კენტი რაოდენობა არის აუცილებელი მოთხოვნა. დავა შეიძლება განიხილოს ერთმა არბიტრმაც. გენერალური მდივანი არის ჩართული არბიტრთა შერჩევის პროცესში. როგორც კი ერთ-ერთი მხარე დანიშნავს არბიტრს, მდივანი ამის შესახებ დაუყოვნებლივ აცნობებს არბიტრს და არბიტრის თანხმობის შემთხვევაში აცნობებს მხარეებს.⁶⁹

იმ შემთხვევაში, თუ მხარეები ვერ შეთანხმდნენ არბიტრების რაოდენობაზე და მათი დანიშვნის წესზე, ასეთ დროს ტრიბუნალი შედგება სამი არბიტრისგან. თითოეული მხარე დანიშნავს თითო არბიტრს, მესამე არბიტრი დაინიშნება მხარეთა შეთანხმებით და მას მიენიჭება ტრიბუნალის თავმჯდომარის უფლებამოსილება.⁷⁰ კონვენციის 39-ე მუხლი ადგენს, რომ არბიტრთა უმრავლესობა არ უნდა იყოს იმ სახელმწიფოს მოქალაქე, რომელიც არის დავის მხარე ან/და რომლის მოქალაქეც არის დავის მხარე. ეს წესი არ მოქმედებს, თუ არბიტრთა დანიშვნა მოხდა თავად მოდავე მხარეთა შეთანხმებით.⁷¹

⁶³ *Dugan F. C., Wallace D. Jr., Rubins N., Sabahi B. (eds.), Investor-State Arbitration*, first ed., Oxford University Press, 2008, 118.

⁶⁴ იქვე, 120.

⁶⁵ *Saason M., Investment Arbitration: Procedure, International Investment Law*, *Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I.*, Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1314-1315.

⁶⁶ იქვე, 1315.

⁶⁷ იქვე, 1314.

⁶⁸ *Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and Nationals of Other States*, <<https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/ICSID%20Convention%20English.pdf>> [31.01/2022].

⁶⁹ *Saason M., Investment Arbitration: Procedure, International Investment Law*, *Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I.*, Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1322.

⁷⁰ იქვე, 1322-1323.

⁷¹ იქვე, 1323-1324.

გენერალური მდივნის მიერ საარბიტრაჟო სარჩელის რეგისტრაციის შემდეგ, საარბიტრაჟო ტრიბუნალი უნდა დაკომპლექტდეს შეძლებისდაგვარად მოკლე ვადაში. თუ საარბიტრაჟო განაცხადის რეგისტრაციის შესახებ გენერალური მდივნის მიერ მხარეთათვის შესაბამისი შეტყობინების გაგზავნიდან 90 დღის განმავლობაში ან მხარეთა მიერ შეთანხმებულ ნებისმიერ სხვა ვადაში, ტრიბუნალი ვერ დაკომპლექტდა, მსოფლიო ბანკის პრეზიდენტი ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნის საფუძველზე და რამდენადაც შესაძლებელია, ორივე მხარისაგან რჩევის მიღების შემდეგ, დანიშნავს იმ არბიტრებს, რომლებიც ჯერ არ არიან დანიშნულნი. თავმჯდომარის მიერ ამ მუხლის შესაბამისად დანიშნული არბიტრები არ უნდა იყვნენ იმ ხელშემკვრელი სახელმწიფოს მოქალაქეები, რომელიც დავის მხარეა, ან რომლის მოქალაქეც არის დავის მხარე.⁷² მსოფლიო ბანკის პრეზიდენტი არბიტრებს ნიშნავს გენერალური მდივნის რეკომენდაციით, ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნის მიღებიდან 30 დღის ვადაში, საარბიტრაჟო პანელის წევრებიდან.⁷³

კონვენცია აძლევს მხარეებს შესაძლებლობას, რომ დანიშნონ ისეთი არბიტრები, რომლებიც არ არიან არბიტრთა სიაში. არბიტრი აუცილებლად უნდა იყოს სიის წევრი, თუ მისი დანიშვნა ხდება ბანკის პრეზიდენტის მიერ, მხარეთა შეუთანხმებლობის შემთხვევაში.⁷⁴ მხარეთა დანიშნული არბიტრი, რომელიც არის სიაში უნდა გამოირჩეოდეს მაღალი მორალური თვისებებით, ჰქონდეს კომპეტენცია სამართლის, სავაჭრო, სამენარმეო ან საფინანსო სფეროებში. ამ არბიტრების მიმართ უნდა არსებობდეს ნდობა იმასთან დაკავშირებით, რომ ისინი შეძლებენ დამოუკიდებელი გადაწყვეტილებების მიღებას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია არბიტრის კომპეტენცია სამართლის სფეროში.⁷⁵

სავალდებულოა, რომ არბიტრებმა განხილვაზე თანხმობის გაცხადების შემდეგ წერილობით განაცხადონ, რომ არ არსებობს ინტერესთა კონფლიქტი ან სხვა რაიმე ისეთი გარემოება, რაც გავლენას მოახდენს მათი გადაწყვეტილების მიღებაზე. ეს ვალდებულება არსებობს მაშინაც, თუ შესაბამისი გარემოებები არ არსებობდა და წარმოიშვა განხილვის დროს.⁷⁶

4.3. საარბიტრაჟო განხილვის ადგილი და ენა

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რასაც შესაძლოა დიდი მნიშვნელობა ჰქონდეს მხარეთათვის, არის განხილვის ადგილი და განხილვის ენა. ერთის და მეორის არჩევა დაკავშირებულია რესურსებთან და ხარჯებთან.

როგორც წესი, საარბიტრაჟო განხილვა მიმდინარეობს მსოფლიო ბანკის სათავო ოფისში, ვაშინგტონში. მხარეებს შეუძლიათ თავისუფლად განსაზღვრონ საარბიტრაჟო განხილვის სხვა ადგილიც, რომელიც შეიძლება იყოს მუდმივმოქმედი საარბიტრაჟო სასამართლო ან სხვა ნებისმიერი საჯარო თუ კერძო ორგანიზაცია. მხარეებს შეუძლიათ შეთანხმდნენ ნებისმიერ სხვა განხილვის ადგილზე. განხილვის ადგილი თანხმდება ტრიბუნალთან, რომელიც თავის მხრივ კონსულტაციას მართავს გენერალურ მდივანთან.⁷⁷

განსხვავებით სხვა არბიტრაჟებისგან, რომელთა მიმართაც მოქმედებს *lex arbitri*-ს წესები და ტრიბუნალები ექვემდებარებიან განხილვის ადგილის სასამართლოების ზედამხედველობას,

⁷² იქვე, 1321-1322.

⁷³ იქვე, 1321-1322.

⁷⁴ იქვე, 1321-1323.

⁷⁵ იქვე, 1323-1324.

⁷⁶ იქვე, 1321-1324.

⁷⁷ *Dugan F. C., Wallace D. Jr., Rubins N., Sabahi B. (eds.), Investor-State Arbitration, first ed., Dugan F.C., Oxford University Press, 2008, 83.*

ICSID ტრიბუნალი არის თავისუფალი ამ რეგულაციისგან და შიდა სამართლის ნორმები არ ვრცელდება არბიტრაჟის პროცედურულ წესებზე.⁷⁸

ICSID საარბიტრაჟო წესების⁷⁹ თანახმად, ინგლისური, ესპანური და ფრანგული არის ოფიციალური ენები. მხარეებს ასევე შეუძლიათ განსაზღვრონ განხილვის სხვა ენა ტრიბუნალის თანხმობით. მხარეებს შეუძლიათ აირჩიონ ორი ენა განხილვისთვის და თუ მათ შორის შეთანხმება ვერ იქნა მიღწეული, თითოეული მხარე ირჩევს ერთ-ერთ ოფიციალურ ენას და მხარეთა შერჩეულ ორივე ოფიციალურ ენას გამოიყენებს ტრიბუნალი განხილვისას.⁸⁰

4.4. დავის განხილვა

ზოგადი წესია, რომ პირველ ეტაპზე, არბიტრაჟს წარედგინება საარბიტრაჟო სარჩელი (განცხადება) და საარბიტრაჟო მოპასუხის პოზიცია. საარბიტრაჟო მოსარჩელე უთითებს შესაბამის სამართლებრივ ნორმებს და ფაქტობრივ გარემოებებს, რაზეც ის ამყარებს საკუთარ მოთხოვნებს. მსგავსად, მოსარჩელისა, მოპასუხე მხარეც წარადგენს წერილობით პოზიციას, სადაც მიეთითება ასევე სამართლებრივი და ფაქტობრივი მსჯელობა და მოსარჩელის მოთხოვნაზე საწინააღმდეგო არგუმენტები. უმეტესი საარბიტრაჟო ტრიბუნალების წესები ითხოვს, რომ მხარემ არბიტრაჟის კომპეტენცია (იურისდიქციის არარსებობა) სადავოდ გახადოს არაუგვიანეს მოპასუხის მიერ წერილობითი პოზიციის წარმოდგენისა.⁸¹

თუ არბიტრაჟის კომპეტენცია ხდება სადავო, ტრიბუნალი თავად წყვეტს საკუთარი კომპეტენციის საკითხს. ტრიბუნალის მიერ საკუთარი კომპეტენციის დადგენის წესს ლიტერატურაში კომპეტენციის კომპეტენციას უწოდებენ.⁸² კონვენციის 41-ე მუხლის თანახმად, მხარის აპელირებას იმასთან დაკავშირებით, რომ დავა არ განეკუთვნება ცენტრის იურისდიქციას ან სხვა მიზეზების და საფუძვლების გამო ტრიბუნალი არაა უფლებამოსილი განიხილოს დავა, განიხილავს და გადაწყვეტს თავად ეს ტრიბუნალი. ამასთან, ტრიბუნალს შეუძლია ეს საკითხი გადაწყვიტოს წინასწარ ან იმსჯელოს საბოლოო საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებაში და კომპეტენციის საკითხი დაადგინოს არსებითად განსახილველ საკითხებთან ერთად.⁸³ აქედან გამომდინარე, სრულიად შესაძლებელია, რომ ტრიბუნალმა განიხილოს საქმე, მოისმინოს მხარეთა პოზიციები, გამოიკვლიოს გარემოებები და მტკიცებულებები და ბოლოს დაადგინოს, რომ ICSID ცენტრს არ აქვს იურისდიქცია.

ICSID საარბიტრაჟო წესების თანახმად, ტრიბუნალი ვალდებულია არჩევიდან 60 დღის ვადაში ან მხარეთა შეთანხმებით სხვა გონივრულ ვადაში გამართოს პირველი სხდომა. პირველ სხდომაზე როგორც წესი თანხმდება პროცედურული საკითხები, მათ შორის ზეპირი განხილვისას გამომსვლელთა რიგითობა. მხარეთა შეთანხმების შემთხვევაში, განხილვა შეიძლება გაიმართოს დისტანციურადაც, ტექნიკური საშუალების გამოყენებით.⁸⁴

⁷⁸ იქვე.

⁷⁹ ICSID კონვენციის საარბიტრაჟო წესები, რომელიც მიღებულ იქნა 2006 წელს (ICSID Convention Arbitration Rules), <<https://icsid.worldbank.org/resources/rules-and-regulations/convention/arbitration-rules>> [30.01.2022].

⁸⁰ Dugan F. C., Wallace D. Jr., Rubins N., Sabahi B. (eds.), *Investor-State Arbitration*, first ed., Dugan F.C., Oxford University Press, 2008, 83.

⁸¹ Rubins QC N., Papanastaisou T. N., Kinsella N. S., *International Investment, Political Risk and Dispute Resolution, A Practitioners's Guide*, Mistelis L. (ed.), 2nd ed., Oxford University Press, 2020, 405.

⁸² Saason M., *Investment Arbitration: Procedure*, International Investment Law, Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I., Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1344.

⁸³ იქვე, 1348.

⁸⁴ Dugan F. C., Wallace D. Jr., Rubins N., Sabahi B. (eds.), *Investor-State Arbitration*, first ed., Dugan F.C., Oxford University Press, 2008, 134.

კონვენციის 43-ე მუხლი ტრიბუნალს აძლევს შესაძლებლობას, პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე მოსთხოვოს მხარეებს დოკუმენტებისა და სხვა მტკიცებულებების წარმოდგენა. ამასთან, ტრიბუნალი უფლებამოსილია, თავად მოინახულოს შემთხვევის ადგილი და ადგილზე განახორციელოს შესაბამისი მოკვლევა.⁸⁵ ტრიბუნალის დისკრეტია, მოსთხოვოს მხარეებს მტკიცებულებების წარმოდგენა, არ არის აბსოლუტური. თავად მხარეებმა შეიძლება დაადგინონ მტკიცებულებათა წარმოდგენის განსხვავებული წესები, შეზღუდონ ან გაზარდონ ტრიბუნალის უფლებამოსილება.⁸⁶

ICSID ტრიბუნალმა საქმეზე AGIP v Congo, გაითვალისწინა საარბიტრაჟო მოსარჩელის პოზიცია და მოპასუხეს მისცა რეკომენდაცია, წარმოედგინა სრული სია მტკიცებულებებისა. მოსარჩელე ამ გზით ცდილობდა იმ მტკიცებულებებზე წვდომას, რომელიც ინახებოდა მოპასუხე სახელმწიფოს მიერ. კონგოს რესპუბლიკა არ დაეთანხმა ამ რეკომენდაციას.⁸⁷ მეორე საქმეზე Vacuum Salt v Ghana მოსარჩელე ითხოვდა დროებითი ღონისძიების გამოყენებას, რათა მას ჰქონოდა კორპორატიულ ჩანაწერებზე წვდომა. ეს ჩანაწერები იყო იმ საწარმოში, რომლის ექსპროპრიაციაც მოხდა. ამ საქმეში, განა საკუთარი ნებით დაეთანხმა მოსარჩელე ინვესტორს, ჰქონოდა შეუფერხებელი წვდომა კორპორატიულ ჩანაწერებზე.⁸⁸

უფრო პრობლემურია შემთხვევა, როდესაც საქმისათვის მნიშვნელოვანი მტკიცებულება ინახება არა მხარეებთან, არამედ მესამე პირებთან. იმის გამო, რომ არბიტრაჟი არის მხარეთა თანხმობაზე დამოკიდებული ინსტიტუტი, ეს შეთანხმება ვრცელდება მხოლოდ მხარეებზე და არსებობს სერიოზული ბარიერები მესამე პირებზე ვალდებულებების გავრცელების ნაწილში. საქმეს ართულებს ისიც, რომ მტკიცებულება შეიძლება იყოს სხვა ადგილზე და საქმის განხილვის ადგილი იყოს სხვა, სადაც სხვა სახელმწიფოს იურისდიქცია ვრცელდება. ასეთ დროს ტრიბუნალები ეცნობიან მხარეთა შუამდგომლობებს მტკიცებულებების გამოთხოვაზე, ამონებენ ამ მტკიცებულების საქმესთან კავშირს და მტკიცებულებათა მისაღებად იღებენ შესაბამის ზომებს. ტრიბუნალმა შეიძლება მიმართოს ამ პირებს მტკიცებულებებთან დაკავშირებით,⁸⁹ თუმცა, იმის სამართლებრივი ბერკეტი, რომ ასეთი მტკიცებულებები ყველა შემთხვევაში წარმოდგენილი იყოს, არ არსებობს.

რაც შეეხება მტკიცებულებათა სახეებს, რომლებიც შეიძლება საარბიტრაჟო განხილვის მიზნით წარადგინონ მხარეებმა, არის მოწმეთა ჩვენებები, ექსპერტიზის დასკვნები, ნივთიერი და წერილობითი მტკიცებულებები. ცენტრის საარბიტრაჟო წესების 35-ე მუხლის თანახმად, მხარეებს შეუძლიათ შეამოწმონ მოწმეები საქმის განხილვამდე, მსოფლიო ბანკის პრეზიდენტის და ტრიბუნალის კონტროლის ქვეშ. იგივე მუხლი ავალდებულებს მოწმეს, განაცხადოს, რომ იგი ისაუბრებს სიმართლეს, მხოლოდ სიმართლეს და არაფერს სიმართლის გარდა.⁹⁰ საარბიტრაჟო განხილვისას მტკიცებულებათა შეგროვების წესი არის ერთგვარი ჰიბრიდი კერძო სამართლისა და საერთო სამართლის სისტემის ტრადიციებისა. საარბიტრაჟო განხილვებისთვის მტკიცებულებათა მიღების სტანდარტები დადგენილია ადვოკატთა მსოფლიო ასოციაციის (IBA)⁹¹-ს 2010 წელს შემუშავებული რეგულაციით, რომელიც განსაზღვრავს საარბიტრაჟო

⁸⁵ Saason M., *Investment Arbitration: Procedure, International Investment Law*, Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I., Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1362-1363.

⁸⁶ იქვე.

⁸⁷ Dugan F. C., Wallace D. Jr., Rubins N., Sabahi B. (eds.), *Investor-State Arbitration*, 1st ed., Dugan F.C., Oxford University Press, 2008, 141.

⁸⁸ იქვე, 141-142.

⁸⁹ იქვე, 163.

⁹⁰ Saason M., *Investment Arbitration: Procedure, International Investment Law*, Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I., Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1365.

⁹¹ International Bar Association არის ადვოკატთა მსოფლიო ასოციაცია, დაფუძნებული 1947 წელს. დღეის მდგომარეობით ასოციაციაში გაწევრებულია 80 000-მდე ადვოკატი მსოფლიოს მასშტაბით, 170 ქვეყნიდან, <<https://www.ibanet.org/>> [31.01.2022].

განხილვისას მტკიცებულებათა მიღების წესებს.⁹² IBA-ს წესები არ არის ავტომატურად სავალდებულო მხარეებისათვის. ეს წესები შეიძლება იქნეს გამოყენებული გაილდინების სახით ან მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ ამ წესების გამოყენებაზე.⁹³

მხარეები ასევე უფლებამოსილები არიან, წარადგინონ ზეპირი ახსნა-განმარტებები და არგუმენტები საქმის განხილვისას. ზეპირი განხილვის ხანგრძლივობა დამოკიდებულია საქმის სპეციფიკასა და სირთულეზე, ასევე განხილვის სტილზე. ზოგიერთი არბიტრი ამჯობინებს, რომ მხარეებს ჯერ მიიღოს წერილობითი პოზიციები და შემდეგ მოისმინოს ზეპირი არგუმენტები. არბიტრები თანხმდებიან, რომ ზეპირი არგუმენტებისა და მოწმეთა დაკითხვისთვის მხარეებს უნდა ჰქონდეთ განსაზღვრული დრო, რათა არ მოხდეს საქმის განხილვის დროის გაჭიანურება.⁹⁴

ტრიბუნალმა გადაწყვეტილება შეიძლება მიიღოს ერთ-ერთი მხარის მონაწილეობის გარეშე. შეთანხმება ICSID არბიტრაჟზე არის მბოჭავი ხასიათის ორივე მხარისთვის. ICSID იურისდიქციაზე თანმობა არის გამოუხმობადი და მხარეები ვალდებული არიან, დავა აწარმოონ საარბიტრაჟო ცენტრში, თუმცა არსებობს შემთხვევები, როდესაც მოპასუხე ბენეფიციარი სახელმწიფოები თავს არიდებენ საარბიტრაჟო განხილვის პროცედურებში მონაწილეობას. აღიარებული პრინციპია, რომ განხილვაში მონაწილეობაზე მხარის უარის თქმამ არ უნდა შეაჩეროს დავის განხილვა.⁹⁵

კონვენციის 45-ე მუხლის თანახმად, რომელიმე მხარის გამოუცხადებლობა ან მის მიერ პოზიციის წარუდგენლობა არ მიიჩნევა მეორე მხარის მიერ წარმოდგენილი პოზიციის დადასტურებად.⁹⁶ არბიტრაჟი იკვლევს საქმეში არსებულ მტკიცებულებებს და გარემოებებს. იმ შემთხვევაში თუ მხარე უარს აცხადებს საქმის განხილვაზე, გამოცხადებაზე ან არ წარადგენს საკუთარ პოზიციას, ეს არ ართმევს მეორე მხარეს უფლებას, საარბიტრაჟო ტრიბუნალისგან მოითხოვოს სადავო საკითხების განხილვა და საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების მიღება. ამასთან, დადგენილია, რომ გადაწყვეტილების მიღებამდე, ტრიბუნალმა უნდა შეატყობინოს და დამატებითი ვადა მისცეს გამოუცხადებელ მხარეს ან იმ მხარეს, რომელმაც უარი განაცხადა პოზიციის წარმოდგენაზე.⁹⁷ ტრიბუნალს შეუძლია არ განსაზღვროს დამატებითი ვადა, როდესაც იგი დარწმუნებულია, რომ მეორე მხარე არ გეგმავს გამოცხადებას ან საკუთარი პოზიციის წარდგენას ტრიბუნალისთვის.⁹⁸

4.5. გადაწყვეტილების მიღება

საქმის განხილვის დასრულების შემდეგ ტრიბუნალი იღებს გადაწყვეტილებას. რთულია იმის განსაზღვრა, თუ რა ვადაში უნდა მოხდეს გადაწყვეტილების მიღება, რადგან ეს დამოკიდებულია ბევრ გარემოებაზე, მათ შორის განხილვის პროცედურებზე და ხანგრძლივობაზე. როდესაც თავად მხარეები განსაზღვრავენ ტრიბუნალისთვის ლიმიტირებულ დროს საბო-

⁹² IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration, Adopted by a resolution of the IBA Council 29 May 2010, International Bar Association, <<https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=68336C49-4106-46BF-A1C6-A8F0880444DC>> [31.01.2022].

⁹³ *Rubins QC N., Papanastaisou T. N., Kinsella N. S.*, International Investment, Political Risk and Dispute Resolution, A Practitioners's Guide, *Mistelis L. (ed.)*, 2nd ed., Oxford University Press, 2020, 407.

⁹⁴ იქვე, 408-409.

⁹⁵ *Dugan F. C., Wallace D. Jr., Rubins N., Sabahi B. (eds.)*, Investor-State Arbitration, 1st ed., *Dugan F.C.*, Oxford University Press, 2008, 126.

⁹⁶ *Hanessian G.*, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, *Fouret J., Gebray R., Alvarez M. C. (eds.)*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, 2019, 1198.

⁹⁷ იქვე.

⁹⁸ *Dugan F. C., Wallace D. Jr., Rubins N., Sabahi B. (eds.)*, Investor-State Arbitration, 1st ed., *Dugan F.C.*, Oxford University Press, 2008, 127.

ლო გადაწყვეტილების მისაღებად, როგორც წესი, არბიტრები სთხოვენ მხარეებს დამატებით დროს. ვადების გაჭიანურება არის გამოწვეული როგორც საქმის სირთულით, ასევე არბიტრების გადატვირთულობით.⁹⁹

გადაწყვეტილების მომზადება ხდება ზეპირი მოსმენებების (განხილვის) დასრულებიდან გარკვეულ დროში, როგორც წესი, მხარეთა დაუსწრებლად. არბიტრები აჯამებენ წარმოდგენილ მტკიცებულებებს, პოზიციებს და წერილობით ახსნა-განმარტებებს. ზოგადად, გადაწყვეტილების პირველადი დრაფტი მზადდება ტრიბუნალის თავმჯდომარის მიერ, რომელსაც იგი მიაწვდის სხვა არბიტრებს კომენტარებისა და შენიშვნებისთვის. გადაწყვეტილების საბოლოო სახის მიღების შემდეგ, არბიტრი, რომელიც არ ეთანხმება უმრავლესობა თანაარბიტრების გადაწყვეტილებას, წერს განსხვავებულ აზრს. განსხვავებულ აზრს არ აქვს იურიდიული ძალა, თუმცა მას შესაძლოა მნიშვნელობა ჰქონდეს სხვა საქმეთა განხილვისას.¹⁰⁰

ICSID საარბიტრაჟო წესების 46-ე მულში დადგენილია, რომ გადაწყვეტილება უნდა მომზადდეს არაუგვიანეს 120 დღისა განხილვების დასრულების შემდეგ. ეს ვადა შეიძლება გაიზარდოს ტრიბუნალის მიერ დამატებით მხოლოდ 60 დღით, თუ დასახელებულ 120 დღეში ვერ მოხდა გადაწყვეტილების მომზადება.¹⁰¹ არ არის გამორიცხული, არბიტრებმა ამ ვადაშიც ვერ შეძლონ გადაწყვეტილების მომზადება. თუმცა, არც კონვენცია და არც საარბიტრაჟო წესები არ ითვალისწინებს რაიმე შედეგებს, თუ დარღვეული იქნა არბიტრების მიერ გადაწყვეტილების მომზადების ვადები.¹⁰²

გადაწყვეტილებას ტრიბუნალი იღებს ხმათა უმრავლესობით. საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება მზადდება წერილობითი ფორმით და მას ხელს უნდა აწერდნენ ის არბიტრები, რომლებმაც მხარი დაუჭირეს გადაწყვეტილებას. ტრიბუნალის ნებისმიერ წევრს უფლება აქვს არ დაეთანხმოს უმრავლესობის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას და ამ გადაწყვეტილებას დაურთოს განსხვავებული მოსაზრება.¹⁰³

საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება უნდა პასუხობდეს ტრიბუნალის წინაშე დასმულ ყველა საკითხს. ტრიბუნალმა უნდა მიუთითოს საფუძვლები, თუ რას ეყრდნობა ეს გადაწყვეტილება. საქმეზე *Tulip v Turkey* ტრიბუნალმა (ad hoc) მიუთითა, რომ გადაწყვეტილების მიღების საფუძვლების დასაბუთება არის კონვენციის 48(3) მუხლით და საარბიტრაჟო წესების 47(1) მუხლით დადგენილი ვალდებულება.¹⁰⁴

ფორმალურად, გადაწყვეტილებაში უნდა აღინიშნოს მხარეები, არბიტრები, განხილვის ადგილი, განხილვის დრო, ტრიბუნალის მიღებული გადაწყვეტილება და ასევე აღნიშვნა იმის შესახებ, თუ არსებობს განსხვავებული აზრი.¹⁰⁵ გადაწყვეტილების სავალდებულო ელემენტების არარსებობა შეიძლება გახდეს ამ გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველი კონვენციით დადგენილი წესით.¹⁰⁶

⁹⁹ იქვე, 179-180.

¹⁰⁰ *Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 223.*

¹⁰¹ *Happ R., ICSID Rules, Institutional Arbitration Article by Article Commentary, Schütze A. R. (ed.), Verlag C.H.BECK oHG, München, 2013, 986.*

¹⁰² *Scherer M., Morris D., The Award, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez M. C. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northsmton, 2019, 1229.*

¹⁰³ *Happ R., ICSID Rules, Institutional Arbitration Article by Article Commentary, Schütze A. R. (ed.), Verlag C.H.BECK oHG, München, 2013, 987-988.*

¹⁰⁴ *Scherer M., Morris D., The Award, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez M. C. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northsmton, 2019, 1243.*

¹⁰⁵ *Happ R., ICSID Rules, Institutional Arbitration Article by Article Commentary, Schütze A. R. (ed.), Verlag C.H.BECK oHG, München, 2013, 987-988.*

¹⁰⁶ *Scherer M., Morris D., The Award, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez M. C. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northsmton, 2019, 1247.*

ტრიბუნალი ვალდებულია, მიღებულ გადაწყვეტილებაში უპასუხოს ყველა სადავო საკითხს და მოთხოვნას. ეს ვალდებულება პირდაპირ გამომდინარეობს კონვენციის 48 (3) მუხლიდან.¹⁰⁷ გადაწყვეტილების მომზადების შემდეგ, გენერალური მდივანი მოდავე მხარეებს დაუყოვნებლივ უგზავნის საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების დამონმებულ ასლებს. საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება მიღებულად ითვლება მხარეთათვის დამონმებული ასლების გაგზავნის დღეს. ამასთან, კონვენციის 49.2 მუხლის თანახმად, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების მიღებიდან 45 დღის განმავლობაში, თუ ერთ-ერთი მხარე ამას მოითხოვს, ტრიბუნალი უფლებამოსილია, მეორე მხარისთვის შეტყობინების შემდეგ, გადანყვიტოს ის საკითხები, რომელიც გადაუჭრელი დატოვა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებაში. გადაწყვეტილების მიმღები ტრიბუნალი ასევე ვალდებულია, შეასწოროს არითმეტიკული და სხვა სახის ტექნიკური შეცდომები. ასეთი შესწორება ან გადაუჭრელ საკითხზე მიღებული გადაწყვეტილება ხდება საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ნაწილი და მხარეებს ეცნობება იმავე ფორმით, როგორც საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება ეცნობათ.¹⁰⁸ კონვენციით დადგენილი, ტრიბუნალის გადაწყვეტილების გადასინჯვის ვადის ათვლა იწყება გადაწყვეტილების მიღების დღიდან.¹⁰⁹

აღიარებულია, რომ ცენტრი არ არის უფლებამოსილი, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება გამოაქვეყნოს მხარეთა თანხმობის გარეშე.¹¹⁰ ეს ვალდებულება არის დადგენილი ICSID საარბიტრაჟო წესების 48-ე მუხლის მე-4 პუნქტით, სადაც მითითებულია, რომ ცენტრს არ აქვს უფლება მხარეთა თანხმობის გარეშე გამოაქვეყნოს გადაწყვეტილება. იგივე დათქმა არის მოცემული კონვენციის 48-ე მუხლის მე-5 პუნქტშიც. მხარეთა თანხმობის საჭიროება ეხება გადაწყვეტილების სრულ ტექსტს.¹¹¹ ამასთან, 2006 წლის შემდეგ, ცენტრი აქვეყნებს ნაწყვეტებს სამართლებრივ დასაბუთებასთან დაკავშირებით. ცვლილებები განხორციელდა გამჭვირვალობის უფრო მაღალი ხარისხის უზრუნველსაყოფად.¹¹²

5. სახელმწიფოს შეგებებული სარჩელი

ინვესტორის მიერ ინიცირებულ საარბიტრაჟო დავებში სახელმწიფომ შეიძლება თავი დაიცვას მრავალი საშუალებით. სახელმწიფოს შეუძლია მიუთითოს ინვესტიციის არარსებობაზე და არბიტრაჟის იურისდიქციის ნაკლზე. ასევე, განაცხადოს, რომ მოსარჩელე არ არის ინვესტორი და არ აქვს უფლება ისარგებლოს დავის გადაწყვეტის საერთაშორისო მექანიზმებით. ამას გარდა, სახელმწიფომ შეიძლება მიუთითოს ინვესტორის მიერ პირობების დარღვევაზე, რაც შეიძლება გამხდარიყო სახელმწიფოს მხრიდან საპასუხო მოქმედების განხორციელების წინაპირობა.¹¹³

საარბიტრაჟო განხილვა იძლევა შესაძლებლობას, რომ ინვესტორის სარჩელთან ერთად განხილული იქნეს შეგებებული სარჩელი. შეგებებული სარჩელის დასაშვებობა მოითხოვს იგივე პროცედურების გავლას, რაც საჭიროა პირვანდელი სარჩელის შემთხვევაში. იგულისხმება,

¹⁰⁷ იქვე, 1241.

¹⁰⁸ *Happ R.*, ICSID Rules, Institutional Arbitration Article by Article Commentary, *Schütze A. R. (ed.)*, Verlag C.H.BECK oHG, München, 2013, 990-991.

¹⁰⁹ იქვე.

¹¹⁰ *Saason M.*, Investment Arbitration: Procedure, International Investment Law, *Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I.*, Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1350.

¹¹¹ *Scherer M., Morris D.*, The Award, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, *Fouret J., Gebray R., Alvarez M. C. (eds.)*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, 2019, 1255.

¹¹² *Happ R.*, ICSID Rules, Institutional Arbitration Article by Article Commentary, *Schütze A. R. (ed.)*, Verlag C.H.BECK oHG, München, 2013, 988-989.

¹¹³ *Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.)*, Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 179.

მხარეთა თანხმობის აუცილებლობა არბიტრაჟის მიერ დავის გადაწყვეტაზე, საამისოდ განკუთვნილი ფორმით.¹¹⁴

შინაარსობრივად და ფუნქციურად შეგებებული საარბიტრაჟო სარჩელი წარმოადგენს დამოუკიდებელ სარჩელს. ამ სარჩელს აქვს შესაბამისი მოთხოვნა, რომელიც შესაძლოა საფუძველი ყოფილიყო დამოუკიდებელი საარბიტრაჟო წარმოების, თუმცა სამართალწარმოების ეკონომიურობის მიზნიდან გამომდინარე, იგი აღძრულია უკვე არსებულ დავაში.¹¹⁵

უნდა აღინიშნოს, რომ ბენეფიციარი სახელმწიფოს შეგებებული სარჩელები ინვესტორების მიმართ არის საკმაოდ იშვიათი. ასეთი სარჩელების არბიტრაჟის მიერ განხილვა დამოკიდებულია იმ გარემოებაზე, არიან თუ არა მხარეები შეთანხმებულები ასეთი საქმეების არბიტრაჟის მიერ განხილვაზე და შეთანხმებული პროცედურები მოიცავს თუ არა შეგებებული სარჩელის აღძვრის შესაძლებლობასაც.¹¹⁶

პირველი საქმე, სადაც საარბიტრაჟო ტრიბუნალმა განიხილა შეგებებული სარჩელი იყო *Iran v U.S.*, რომელმაც დიდი გავლენა იქონია თანამედროვე საარბიტრაჟო სამართლის ჩამოყალიბებაში.¹¹⁷

კონვენციის 46-ე მუხლის თანახმად, თუ მხარეები სხვაგვარად არ შეთანხმდებიან, ტრიბუნალი მხარის მოთხოვნით განსაზღვრავს ნებისმიერ დაკავშირებულ, დამატებით ან შემხვედრ მოთხოვნას, რომლებიც დავის საგნიდან პირდაპირ გამომდინარეობს, იმ პირობით, რომ ისინი ექცევა მხარეთა თანხმობის ფარგლებსა და სხვაგვარად, ცენტრის იურისდიქციაში.¹¹⁸ ამასთან, კონვენციის ერთ-ერთი მთავარი სულისჩამდგმელი აარონ ბროხესი მიიჩნევდა, რომ 46-ე მუხლის შინაარსი არ უნდა იყოს ისე გაგებულითიქოს კონვენცია დამატებით ზრდიდა თავისი კომპეტენციის ფარგლებს. ბროხესის განმარტებით, ამოსავალი წერტილი იყო მხარეთა შეთანხმება და 46-ე მუხლის შინაარსში მოიაზრებოდა მხარეთა შეთანხმებით გათვალისწინებული სხვა მოთხოვნები.¹¹⁹

ICSID ტრიბუნალმა საქმეზე *Klückner v Cameroon* მიიღო კამერუნის შეგებებული სარჩელი განსახილველად. შეგებებული სარჩელი წარდგენილი იქნა როგორც მოსარჩელე ინვესტორის, ასევე მისი ადგილობრივი წარმომადგენლობის მიმართ. რეალურად, კამერუნი საინვესტიციო კონტრაქტთან დაკავშირებით მოლაპარაკებებს აწარმოებდა უცხოელ ინვესტორთან, თუმცა ხელი შეთანხმებას მოეწერა მხოლოდ ადგილობრივ წარმომადგენლობასთან. ტრიბუნალმა დაადგინა, რომ სახეზე იყო ერთიანი, განუყოფელი წარმომადგენლობა ამ ორი სუბიექტის და ეს იყო საფუძველი ტრიბუნალის იურისდიქციისათვის, მიეღო შეგებებული სარჩელი ინვესტორის და მისი ადგილობრივი წარმომადგენლობის მიმართ.¹²⁰

Saluka v Czech Republic საქმეზე, UNCITRAL-ის წესებით განმხილველმა ტრიბუნალმა განაცხადა, რომ მას არ ჰქონდა იურისდიქცია შეგებებულ სარჩელთან დაკავშირებით და ვერ მიიღებდა და განიხილავდა ჩეხეთის რესპუბლიკის სარჩელს ინვესტორის წინააღმდეგ. ტრიბუნალმა განაცხადა, რომ შეთანხმება არსებობდა მოსარჩელე ინვესტორის მშობელ კომპანია *Nomura-*

¹¹⁴ *Dugan F. C., Wallace D. Jr., Rubins N., Sabahi B. (eds.), Investor-State Arbitration, first ed., Dugan F.C., Oxford University Press, 2008, 153.*

¹¹⁵ *Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 180.*

¹¹⁶ *Dugan F. C., Wallace D. Jr., Rubins N., Sabahi B. (eds.), Investor-State Arbitration, first ed., Dugan F.C., Oxford University Press, 2008, 154.*

¹¹⁷ *Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 180.*

¹¹⁸ *Godbole A., Kalnina E., Arbitration, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez M. C. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, 2019, 415.*

¹¹⁹ იქვე.

¹²⁰ *Saason M., Investment Arbitration: Procedure, International Investment Law, Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I., Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1337.*

ს და დამოუკიდებელ სტრუქტურას შორის, რომელიც არ იყო ჩეხეთის ხელისუფლების ნაწილი და არ იყო შეთანხმების მხარე. ტრიბუნალმა ასევე განაცხადა, რომ შეგებებულ სარჩელს არ ჰქონდა პირდაპირი და ამკარა კავშირი ინვესტორის პირვანდელ სარჩელთან.¹²¹ ამ საქმეზე ჩეხეთმა აღძრა არაერთი შეგებებული სარჩელი, სადაც აპელირებდა ინვესტორის მიერ საგადასახადო კანონმდებლობის და კონკურენციის წესების დარღვევაზე. ნიდერლანდების და ჩეხეთის საინვესტიციო ხელშეკრულების მე-8 მუხლი შეიცავდა დათქმას „ყველა დავა“. ამაზე დაყრდნობით, ჩეხეთის რესპუბლიკა აცხადებდა, რომ არსებობდა იურისდიქცია, როგორც ინვესტორის სარჩელზე, ასევე სახელმწიფოს შეგებებულ სარჩელზე და შეგებებული სარჩელი ექცეოდა „ყველა დავის“ დეფინიაციაში. ამის საპირისპიროდ, Saluka უთითებდა, რომ არ არსებობდა „ratione materiae“ შეგებებულ სარჩელთან დაკავშირებით. Saluka უთითებდა UNCITRAL-ის წესების 19.3 მუხლზე, სადაც განმარტებული იყო, რომ შეგებებული სარჩელის აღძვრა სახელმწიფოს მიერ დასაშვებია იყო, თუ ამის შესახებ შეთანხმება არსებობდა საინვესტიციო ხელშეკრულებაში და შეგებებული სარჩელის საფუძველს არ წარმოადგენდა საინვესტიციო ხელშეკრულება. ამას გარდა, Saluka ასევე აცხადებდა, რომ ჩეხეთი ვერ ადასტურებდა შეგებებული სარჩელის კავშირს ინვესტორის პირვანდელ სარჩელთან.¹²²

მთავარი პრობლემა, რაც სახელმწიფოს შეგებებული სარჩელები სარბიტრაჟო განხილვისას აწყდებიან, არის ის, რომ უმეტეს შემთხვევაში, ინვესტორის უფლება მიმართოს არბიტრაჟს, გამომდინარეობს სახელმწიფოსა და მეორე სახელმწიფოს შორის არსებული საინვესტიციო ხელშეკრულებიდან. ამ ხელშეკრულების მხარეები კი არიან სახელმწიფოები და არა ინვესტორი. ამის გათვალისწინებით, საინვესტიციო ხელშეკრულებებით შეგებებული სარჩელის უფლების დასაბუთება საკმაოდ რთულია.¹²³

დიდი გამოხმაურება მოჰყვა საქმეს *Marco Gavazzi v Romania*, სადაც ტრიბუნალმა დაადგინა ბენეფიციარი სახელმწიფოს შეგებებული სარჩელის უფლება. საქმე მდგომარეობდა იმაში, რომ იტალიასა და რუმინეთს შორის არსებული საინვესტიციო ხელშეკრულების 8(2) მუხლის შესაბამისად, მხოლოდ ინვესტორს ჰქონდა უფლება, ესარგებლა დავის გადაწყვეტის საერთაშორისო მექანიზმით და მიემართა ICSID ცენტრისთვის. ხოლო, 8(1) მუხლში მოცემული იყო, რომ ტრიბუნალისთვის მიმართვის უფლება ეხებოდა ყველა დავას და სახელმწიფოს ჰქონდა უფლება, შეგებებული სარჩელის გზით დაეცვა თავი.¹²⁴ განმხილველი ტრიბუნალის აზრი ორად გაიყო. დავის საგანი იყო ის, თუ რამდენად მოიცავდა სახელმწიფოს თავდაცვის უფლება შეგებებული სარჩელის შეტანის შესაძლებლობას. არბიტრთა უმრავლესობა მიიჩნევდა, რომ ჩანანერში არ იყო ნავარაუდები შეგებებული სარჩელი. შესაბამისად, სახელმწიფოს შეგებებულ სარჩელზე ტრიბუნალი ვერ დაიდგენდა კომპეტენციას. ამის საპირისპიროდ, ერთ-ერთმა არბიტრმა მაურო რუბინო სამარტანომ განაცხადა, რომ განმარტება უნდა მომხდარიყო სახელმწიფოს სასარგებლოდ და ტრიბუნალს უნდა დაედგინა საკუთარი იურისდიქცია.¹²⁵

საარბიტრაჟო პრაქტიკა აჩვენებს, რომ შეგებებული სარჩელები უნდა აკმაყოფილებდნენ როგორც *ratione materiae*-ს, ასევე *ratione personae*-ს კრიტერიუმებს. გარდა ამისა, შეგებებული სარჩელი უნდა გამომდინარეობდეს იმავე დავის საგნიდან, რომელთან დაკავშირებითაც აღძრულია ინვესტორის საარბიტრაჟო სარჩელი ან ამ სარჩელს უნდა ჰქონდეს მჭიდრო კავში-

¹²¹ იქვე.

¹²² *Dugan F. C., Wallace D. Jr., Rubins N., Sabahi B. (eds.), Investor-State Arbitration, 1st ed., Dugan F.C., Oxford University Press, 2008, 155-156.*

¹²³ *Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 180.*

¹²⁴ *Godbole A., Kalnina E., Arbitration, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez M. C. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, 2019, 421-422.*

¹²⁵ იქვე, 421-422.

რი პირველ სარჩელთან.¹²⁶ ტრიბუნალები უთითებენ, რომ აუცილებელია, არსებობდეს მჭიდრო კავშირი ამ ორ სარჩელს შორის. ახლო კავშირის არარსებობა იყო ერთ-ერთი არგუმენტი იმისა, რომ არ იქნა განხილული ჩეხეთის შეგებებული სარჩელი, რომელიც ემყარებოდა ინვესტორის მიერ შიდა კანონმდებლობის დარღვევის ფაქტებს.¹²⁷

ტრიბუნალმა *Roussalis v Romania* აღნიშნა, რომ საბერძნეთსა და რუმინეთს შორის არსებული საინვესტიციო ხელშეკრულების 9(1) მუხლი იძლეოდა იმის საშუალებას, რომ ინვესტორს დაენყო დავა ბენეფიციარი სახელმწიფოს წინააღმდეგ. ეს დათქმა არ მოიცავდა სახელმწიფოს შეგებებულ სარჩელთან დაკავშირებით ტრიბუნალის იურისდიქციას.¹²⁸ განსხვავებული აზრი დააფიქსირა რუმინეთის დანიშნულმა არბიტრმა პროფესორმა მიხაილ რაისმანმა, რომელმაც განაცხადა, რომ როდესაც სახელმწიფოები თანხმდებიან ერთმანეთის ინვესტორებისთვის ICSID ტრიბუნალის იურისდიქციაზე, შეგებებული სარჩელის უფლებასთან დაკავშირებით, უნდა ვიმსჯელოთ არა მხოლოდ საინვესტიციო ხელშეკრულებებში მოცემული რეგულაციით, არამედ კონვენციის 46-ე მუხლითაც. რაისმანის პოზიციით, კონვენციის ცენტრის იურისდიქციის არსებობისას, კონვენციის 46-ე მუხლი იძლეოდა შესაძლებლობას, ტრიბუნალს დაედგინა კომპეტენცია შეგებებულ სარჩელთან დაკავშირებით.¹²⁹

მიხაილ რაისმანის მოსაზრება გაიზიარა ტრიბუნალმა საქმეზე *Goetz v Burundi* და დაადგინა ბურუნდის შეგებებულ სარჩელზე ტრიბუნალის იურისდიქცია.¹³⁰ ამის საპირისპიროდ, ფართო განმარტება იყო მოცემული ჩეხეთს და ნიდერლანდებს შორის არსებულ საინვესტიციო ხელშეკრულებაში. მე-8 მუხლი არბიტრაჟის კომპეტენციას ადგენდა ყველა დავასთან მიმართებით. საქმეზე *Saluka v Czech Republic*, ტრიბუნალმა განმარტა დასახელებული მუხლი და განაცხადა, რომ მუხლის შინაარსი ფარავდა ასევე შეგებებული სარჩელის აღძვრის უფლებასაც, თუმცა იმისათვის, რომ არსებობდეს ტრიბუნალის იურისდიქცია, შეგებებული სარჩელის ავტორი უნდა იყოს ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარე და მეორე მხარის ინვესტორს უნდა გამოეხატა თანხმობა არბიტრაჟის იურისდიქციაზე.¹³¹ როგორც აღინიშნა, UNCITRAL-ის წესებზე მითითებითა და შეგებებული სარჩელის პირველ სარჩელთან მჭიდრო კავშირის არარსებობის გამო, ტრიბუნალმა არ დაადგინა იურისდიქცია ჩეხეთის შეგებებულ სარჩელზე ინვესტორ *Saluka*-ს მიმართ.

Burlinton v Ecuador საქმეზე, ეკვადორმა წარადგინა შეგებებული სარჩელი, სადაც იგი აცხადებდა, რომ ინვესტორმა გამოუხსნორებელი ზიანი მიაყენა გარემოს. ინვესტორის სარჩელი ეყრდნობოდა ეკვადორსა და აშშ-ს შორის არსებულ საინვესტიციო ხელშეკრულებას. დავის დაწყების შემდეგ, ინვესტორი დაეთანხმა არბიტრაჟის იურისდიქციას შეგებებულ სარჩელთან დაკავშირებით. საბოლოოდ, ტრიბუნალმა ინვესტორს დააკისრა 41 მილიონი დოლარი ეკვადორის სასარგებლოდ.¹³² დაკმაყოფილდა ასევე ინვესტორის სარჩელიც და ეკვადორს დაეკისრა 379.8 მილიონი დოლარის გადახდა ინვესტორის სასარგებლოდ.¹³³

რომ შევაჯამოთ, არ არსებობს ერთიანი პოზიცია რაისმანის თეორიასთან დაკავშირებით, რომელმაც ფართოდ განმარტა კონვენციის 46-ე მუხლი და ჩამოაყალიბა მიდგომა, რომ შეგებე-

¹²⁶ *Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 180.*

¹²⁷ *Dugan F. C., Wallace D. Jr., Rubins N., Sabahi B. (eds.), Investor-State Arbitration, first ed., Dugan F.C., Oxford University Press, 2008, 155-156.*

¹²⁸ *Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 180.*

¹²⁹ იქვე, 180.

¹³⁰ იქვე, 187.

¹³¹ იქვე, 183.

¹³² იქვე, 188.

¹³³ *Burlington v. Ecuador* *Burlington Resources, Inc. v. Republic of Ecuador*, ICSID Case No. ARB/08/5.

ბულ სარჩელთან დაკავშირებით, ტრიბუნალის იურისდიქციის დასადგენად შეიძლება საკმარისი ყოფილიყო კონვენციის 46-ე მუხლი. სხვადასხვა ავტორები მიიჩნევენ, რომ ასეთი განმარტება არ არის თანხვედრაში კონვენციის მიზნებთან.¹³⁴ გამოსავალს წარმოადგენს საინვესტიციო ხელშეკრულებების და საინვესტიციო კონტრაქტების იმგვარი ფორმულირება, რომელიც ინტერპრეტაციების საშუალებას არ მისცემს ტრიბუნალს. ხელშეკრულებების ტექსტს ადგენენ თავად მხარეები. მათ შეუძლიათ დაადგინონ გამომრიცხავი დათქმები ან პირდაპირი თანხმობები. მაგალითისთვის, დაადგინონ, რომ შეგებებული სარჩელის აღძვრის უფლება არ არსებობს არცერთ შემთხვევაში ან/და სახელმწიფოს უფლება აქვს მიმართოს იმავე საარბიტრაჟო ტრიბუნალს შეგებებული სარჩელით.¹³⁵

6. დასკვნა

ბოლო ათწლეულებში მნიშვნელოვნად განვითარდა უცხოური ინვესტიციების დაცვის მექანიზმები. განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობს ვაშინგტონის 1965 წლის კონვენციის შესაბამისად დაფუძნებული დავების გადანყვეტის ცენტრი. ფაქტობრივად, არ არსებობს სხვა უფრო ავტორიტეტული ინსტიტუტი. ორმხრივ თუ მრავალმხრივ საინვესტიციო ხელშეკრულებებში და საინვესტიციო კონტრაქტებში სახელმწიფოთა უმეტესობა სწორედ ICSID ცენტრზე აცხადებს თანხმობას. ამ სახელმწიფოთა რიგებს მიეკუთვნება საქართველოც. საქართველოსთან მჭიდრო კავშირზე მონაშობს ის ფაქტიც, რომ დღეის მდგომარეობით, ICSID ცენტრში განხილვის ეტაპზეა საქართველოს მიმართ არსებული ოთხი საინვესტიციო დავა. ამის გათვალისწინებით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, დავის განხილვის კონკრეტული ეტაპების და პროცედურების დეტალური გაანალიზება.

ნაშრომში ყურადღება გამახვილდა ასევე საინვესტიციო დავის დროს სახელმწიფოს მიერ შეგებებული სარჩელის აღძვრის შესაძლებლობებზე და აუცილებელ წინაპირობებზე. სახელმწიფოს შეგებებული სარჩელის აღძვრის შესაძლებლობის განხილვა აქტუალურია იმის გათვალისწინებითაც, რომ ინვესტორის მიერ სახელმწიფოსთვის ზიანის მიყენების შემთხვევაში, ინვესტორის სარჩელთან ერთად მოხდეს ამ საკითხის გადანყვეტა. იმისათვის, რომ საარბიტრაჟო ტრიბუნალების მიერ განსახილველად იქნეს მიღებული სახელმწიფოს შეგებებული სარჩელები, მნიშვნელოვანია, საინვესტიციო ხელშეკრულებებში და საინვესტიციო კონტრაქტებში არსებობდეს პირდაპირი და არაორაზროვანი ფორმულირება საარბიტრაჟო ტრიბუნალების იურისდიქციასთან დაკავშირებით.

ბიბლიოგრაფია:

1. შეთანხმება საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობასა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის მთავრობას შორის ინვესტიციების ორმხრივი დაცვისა და წახალისების შესახებ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 01/03/1995, 31/01/2022 წლის მდგომარეობით.
2. შეთანხმება საქართველოს მთავრობასა და სომხეთის რესპუბლიკის მთავრობას შორის ინვესტიციების წახალისებისა და ურთიერთდაცვის შესახებ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 05/06/1996, 31/01/2022 წლის მდგომარეობით.
3. შეთანხმება საქართველოს მთავრობასა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკის მთავრობას შორის ინვესტიციების წახალისებისა და ურთიერთდაცვის შესახებ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 08/03/1996, 31/01/2022 წლის მდგომარეობით.
4. *ცერცვაძე გ.*, შესავალი საერთაშორისო საინვესტიციო სამართალში, თბ., 2013, 62-64.

¹³⁴ *Godbole A., Kalnina E., Arbitration, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez M. C. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, 2019, 423.*

¹³⁵ იქვე, 424.

5. ტაკაშვილი ს., უცხოური ინვესტიციების დაცვის საერთაშორისო სტანდარტები და ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისობა ევროპულ და საერთაშორისო საინვესტიციო რეჟიმთან, თბ., 2020, 293, 295, 301.
6. ხვედელიძე მ., ასოცირების შესახებ შეთანხმების გავლენა საქართველოსთან დაკავშირებულ საინვესტიციოსამართლებრივ ურთიერთობებზე, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4(60), 2018, 66.
7. The Havana Charter for an International Trade Organization, 1948.
8. The Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, New York, 1958.
9. Draft Convention on Investments Abroad (Abs-Shawcross Draft Convention), 1959.
10. Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and Nationals of Other States, Washington, 1965.
11. North American Free Trade Agreement (NAFTA), 1994.
12. ICSID Convention Arbitration Rules, 2006.
13. IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration, 2010.
14. United States–Mexico–Canada Agreement (USMCA), 2020.
15. Dugan F. C., Wallace D. Jr., Rubins N., Sabahi B. (eds.), Investor-State Arbitration, 1st ed., Oxford University Press, 2008, 83, 117-118, 120, 126-127, 134, 141-142, 153-156, 163, 179-180.
16. Edson E., Banifatemi Y., Jurisdiction of the Centre, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez C. M. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northsmton, 2019, 102, 147-148.
17. Franco F., King B. (eds.), International Investment Arbitration in a Nutschel, West Academic Publishing, 2020, 190, 547.
18. Godbole A., Kalnina E., Arbitration, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez M. C. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northsmton, 2019, 415, 421-424.
19. Hanessian G., The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez M. C. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northsmton, 2019, 1198.
20. Happ R., ICSID Rules, Institutional Arbitration Article by Article Comentary, Schütze A. R. (ed.), Verlag C.H.BECK oHG, München, 2013, 925, 986-987, 988-991.
21. Marcert L., Streitschlichtungsklauseln in Investitionsschutzabkommen, herausgegen von Bungeberg M., Hobe S., Reinisch A., Ziegler A., Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2010, 39.
22. Saason M., Investment Arbitration: Procedure, International Investment Law, Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I., Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1314-1315, 1322-1324, 1337, 1344, 1348, 1350, 1362-1363, 1365.
23. Sabahi B., Rubins N., Wallace D. Jr. (eds.), Investor-State Arbitration, 2nd ed., Oxford University Press, 2019, 50-52, 179-180, 183, 187-188, 223, 315, 317, 321, 328, 330.
24. Salacuse W. J., The Law of Investment Treaties, 2nd ed., Oxford University Press, 2015, 411-412, 422.
25. Shan W. (ed.), Property Rights, Expropriation and Compensation, The Legal Protection of Foreign Investment A Comparative Study, Oxford and Portland, Oregon, 2012, 59.
26. Scherer M., Morris D., The Award, The ICSID Convention, Regulations and Rules A Practical Commentary, Fouret J., Gebray R., Alvarez M. C. (eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northsmton, 2019, 1229, 1241, 1243, 1247, 1255.
27. Reinisch A., Malintoppi L., Methods of Dispute Resolution, International Investment Law, Muchlinski P., Ortino F., Schreuer C. (eds.), Oxford University Press, 2008, 700-702, 704-706.
28. Vandavelde J. K., Bilateral Investment Treaties, History, Policy and Interpretation, Oxford University Press, 2010, 433.
29. Waibel M., Investment Arbitration: Jurisdiction and Admissibility, International Investment Law, Bungenberg M., Griebel J., Hobe S., Reinisch A., Kim Y. I. (eds.), Baden-Baden, Hart Publishing, 2015, 1124-1226.
30. Rubins QC N., Papanastaisou T. N., Kinsella N. S., International Invsetment, Political Risk and Dispute Resolution, A Practitioners’s Guide, Mistelis L. (ed.), 2nd ed., Oxford University Press, 2020, 367, 405, 407-409.
31. Titje C., International Investment Protection and Arbitration, Berliner Wissenschafts-Verlag GMBH, 2008, 22-23.
32. Burlington v. Ecuador/Burlington Resources, Inc. v. Republic of Ecuador, ICSID Case No. ARB/08/5.